

૬૦૫૨

॥ શ્રી જગન્નિશ્વરની પૂર્ણ કૃપાથી ॥

અંક અદ્ભુત સ્વપ્ન

અદ્ભુત સ્વપ્ન

બાત નડી એને પેટ છોટા.

રંગી પ્રગટ કરી,

શ્રી હરિપુર ત્રિવેણી

જન્મદિત માનવ શુભેચ્છક
માણુલાલ વિ.સાગળદાસજી પટેલ

અમદાવાદ :

“ વિજય પ્રવર્તક ” પ્રેસ.

સંવત ૧૯૫૮.—સને ૧૯૯૫.

કીમત ત્રણ આના.

॥ શ્રી જગદીશ્વરની પૂર્ણ કૃપાથી ॥

એક અદ્ભુત સ્વપ્ન

અથવા

ખાત ખડી અને પેટ છોટા.

રચી પ્રગટ કર્તા,

શ્રી ડંકપુર નિવાસી

જગતહિત માનવ શુભેચ્છક

માણેકલાલ વિ. સામળદાસજી પટેલ

અમદાવાદ :

“ વિજય પ્રવર્તક ” પ્રેસ.

સંવત ૧૯૫૧.—સને ૧૯૯૫.

કીમત ૩ આના.

આ પુસ્તક સગંધી સર્વે પ્રકારના લક્ષ રચી પ્રગટ
કર્તાએ સને ૧૮૬૭ ના રૂપ મા આકટ પ્રમાણે
રજીસ્ટર કરાવી પોતાને સ્વાધીન રાખ્યા છે
માટે કોઈ પણ માણસે આ પુસ્તક
છપાવવું નહી તેમજ છાપવું નહી.

॥ ॐ तत्सत् परमात्मने नमः ॥

उपोदघात.

જગતહીત પ્રીય અંધુઓ.

નિતી વિરહ રહેનારા પુરુષોને નિતી માગે
ચલાવવાને ગાટે, તેમજ સ્વદેશી અંધુઓ તરફ
સાર્વજનિક પ્રેમ રાખવાને ગાટે, તથા સ્વત્યાહુ
બળથી મેળવેલી નોકરી ઉપર ગર્વ ન રાખતાં
આપત વર્ગ તરફ સુપ્રેમ બતાવવાને ગાટે, તથા
કનીષ્ઠ પંક્તીઓના ઉત્તમ પંક્તીઓ સદવા છતાં
પણ કેટલાક અનિતી દુક્ત સાક્ષે છે, તે દુર કર-
વાને ગાટે, મેં મારી અદ્યપશક્તિ આનુસાર આ
લઘુ પુસ્તક તૈયાર કરી જગતહીત પ્રીયઅંધુઓ-
ની સેવામાં મુક્યું છે. જોઈ કરીને આધુનીક સ-
મયમાં સ્તુતીપાત્ર ગણાશે.

અંથ કર્તા તરીકે બહાર પડવામાં મારી મ-
નોવૃત્તિ નથી પરંતુ સ્વદેશી અંધુઓની સેવા કર-
વી એ દરેક મનુષ્યની ફરજ છે. એમ બાણી મેં
મારી ફરજ બજાવી છે.

આ પુસ્તક રચવામાં મને મારા મિત્ર મી. શીવશંકર ત્રીભોવનદાસે તેમજ જામનુસર નિવાસી મી. મોહનલાલ અમથાભાઈએ કવિતા વિગરેમાં મદદ આપેલી છે માટે તેમનો આભાર માનું છું.

આ પુસ્તક કેટલાક સહાયકર્યોને તેમજ ત્રીમદાર સાહેબોને અમારા તરફથી નમ્રતાપૂર્વક વીનતી સાથે બેટ આપવામાં આવ્યું છે, જોવા હેતુથી કે તેઓ આ પુસ્તક અપવવામાં પૂરતી મદદ કરે, તથા પાછળ મૂકેલી “માનવ સુબોધ પ્રકાશ” ની જાહેર ખર્ચ વાંચી અગાઉથી આ-હક બની આશ્રય આપે જોવી આશા રાખું છું.

આ પુસ્તક સંગ્રાહી સર્વે જગતહિત પ્રીય બંધુઓને વિનતી કરવામાં આવે છે કે આ લઘુ પુસ્તકની અંદર કંઈ પણ ભૂત્ત હોય તો તે ક્ષમા કરી સુધારીને વાંચવા કૃપા કરવી. કારણ કે આવા વિષય ઉપર આ મારો પહેલોજ ચત્ત છે.

શ્રી ડાક્ટર. } હી જગતહિત માનવ સુબોધક.
તા. ૨૭-૩-૯૫ } માણેકલાલ વિ. સામ-
મુખીની ખડકી. } બદાસજી પટેલ.

અર્પણ પત્રિકા.

કરુણાસીંધુ મહારાજ શ્રી રણછોડરાયજી
મહારાજની પવિત્ર શેવામાં.

હરીગીત છંદ.

હે ડંકપુરના ઇશ જોડીશીશ વીનવીને કહું,
આપો મતી શુભ દાસને સત્કર્મનો રસ્તો લઉં;
સહુ પાપ કાપી તાપ કાપી જગતમાં સુખ આપશો,
કરુણા કરી આ ભેટ મારી પ્રેમથી સ્વીકારશો. ૧
હુ અલ્પ પ્રાણી અલ્પજ્ઞાની અલ્પ રતુની ઉચર,
તુમ ગુણ ગણુતાં વેદ હારે પાર ક્યાં પામી શકું;
નિમ્ન દાસ જાણી મહેર આણી દોષને વિદારશો,
કરુણા કરી આ ભેટ મારી પ્રેમથી સ્વીકારશો. ૨
ત્રિભુવનમાં છો વ્યાપ્ત સર્વે રહેમ દ્રષ્ટી જો કરો,
મન વાંચ્છના પુની કરોને વિદ્ય મારાં સૌ હરો;
પ્રભુ આશ રાખુ આપની ગણી આજ મુજને તારશો;
કરુણા કરી આ ભેટ મારી પ્રેમથી સ્વીકારશો. ૩

હું છું.

આપનો પ્રેમી ભક્ત.

મા. સા. પટેલ.

એક અદ્ભૂત સ્વપ્ન

અથવા

બાત બડી અને પેટ ઘોટા

મંગલાચરણ.

સાદુલવિક્રીડીત છંદ.

આરંભે પ્રણમ પ્રીતે જગપતી જે પુદ્ગીલાતા સદા.
કરુણા નીધીઅખંડ વિશ્વ મધ્યે વ્યાપેલ છે સર્વદા.
અવિનાશી પ્રભુ સત્ય સર્વ સમયે કલ્યાણકારી આતી
જોવાજે જગત્રાત દિવ્ય મુર્તી તેને કરું હું સ્તુતી. ૧
જેણે સૃષ્ટી વિશે વિચીત્ર રચના કાઢી જનો કારણે
જોવા જે પરબ્રહ્મ ધરા સહુના વંદુ સદા તેમને
જાણીને લઘુ બાળ આ તમ તણે શાંતીની દ્રષ્ટા કરો
ધારેલાં શુભ કામ પૂર્ણ કરીને વિધો સહુ સંહરો. ૨

૮ ખાત બડી અને પેટ છોટા.

જોશો નહીં મગ દોષ રોષ ધરીને આપો સદા સુમતી
બકતી આપ તણી કર મન વિશે એવી મને દો ગતી
તું માતા ત્રાતા અને કુંડુળી તારા વિના કો નથી
સાટાંગે પરબ્રામ નાથ કરંછુ હું વિશ્વ કેરા પતી. ૩

સર્ગ પહેલો.

ભયંકર ધ્વની.

એક સમયે સૃષ્ટી લીલા જ્યારે ગતોદર રૂપ
યમ પડી હતી. નદીનાં પવિત્ર નિર્મળ જગ દા-
ની રક્તિ વેહેતાં હતાં, સમુદ્રની પવિત્ર લેહેરો
કીનારાની સાથે મેળાપ કરતી હતી, પશ્ચિમ દિ-
શામાં વૃદ્ધસૂર્ય અદ્રશ્યમાન થતો હતો. પ્રવૃત્તી
પામેજા પુરષો પોતાના કાર્યમાંથી વિમુખ થતા
હતા, સર્વ લોક ચક્ષુ સૂર્યનારાયણ લક્ષ્મી પીતાની
સાથે મેળાપ કરતા હતા, મંદમંદ વાયુની પવિત્ર
લેહેરો પૂરષના હૃદયને આનંદ આપતી હતી,
અરણ્ય નિવાસીઓ પોતે પવિત્ર મનથી વેદની
ધુન્ય ચત્રાવી રહ્યા હતા, ફેટજાક યોગી પૂરષો
સાયંસમય હોવાથી સાયં સંધ્યા કરવા માટે જ-

ખાત બડી અને પેટ છોડા. ૬

તા હતા, કોઈ કોઈ ઠેકાણે માનુનીઓ મંગળ ગીત ગાતી હતી, ને તપસ્વીઓ પોતાના કાર્યમાંથી મુક્ત થતા હતા. તે સમયે સર્વ પ્રજનનું પાલન કરનાર ગદાન વૃષ્ટી રાજસીંહ સભા બરીને બેઠો હતો; તે સભાની અંદર કેટલાક શાસ્ત્રજ્ઞ કારભારીઓ અને કેટલાક સમાસદો કે જેનું મુખ મંગળ પ્રજનને મુખ આપવાને ઇચ્છી રહ્યું હતું. એવા ગદાન ધર્મજ્ઞ પુરુષો પણ રાજ્ય સભામાં પાધાર્યા હતા; રાત્રીના શીતળ મંદમંદ વાયુથી સભાસદોનાં મુખ આદહાદકારક થઈ રહ્યાં હતાં. કંઈ સ્થળે ધર્મ સંવાદ ચાલતો હતો, કોઈ સ્થાને પ્રજાહિત કાર્યના વિચારો થતા હતા આવા સમયે જવની ક્રાન્તર્ગતમાં એક ગદા તીવ્ર સ્વરથી પણ કંઈક નર્મ સ્વભાવે એક ધ્વની થતો હોય એમ રાજાને કાને પડ્યું. સ્વર સાંભળતામાંજ વૃષ્ટી રોમાંચીત થયો. બબ્બકપોળ તેજેગય થયું નયન રકત થયાં. અને ગદા ઉચ્ચ સ્વરથી દાર રક્ષકને પૂછ્યું. અરે આ શું છે ? આવો કંપીત સ્વર આવવાનું કારણ શું આટલું જોશી તે બધ

૧૦ ખાત બડી અને પેટ છોટા.

થયો. તેનાં રક્ત નયન આ સમયે ઘણાંજ ક્રોધ
 યુક્ત દેખાતાં હતાં, આ કાર્યના આરંભમાં રા-
 જની મનોવૃત્તી કેવી છે. તે કામ પણ સમાસદના
 જાણવામાં નહોતું, વળી પુનઃવીરત્વ ધારી ક્ષત્રી
 પ્રવર એકદમ મ્યાનમાંથી તરવાર કાઢી પોતે સ-
 ભામાંથી ઉઠી મેહેલમાં ગયો. આ સમય અમ-
 ગળકારી થઈ પડ્યો. સધળા સમાસદો બચબીન
 થયા, ને રાજા પોતાના મેહેલમાં દાખલ થવાથી
 સમા વિસર્જન થઈ ને સમયે રાજા મેહેલમાં દા-
 ખલ થયો તે સમયે રાજ્ય પત્નીઓ તેમજ દા-
 રીઓ રાજાનું રક્તગચ મુખ મંડળ આવલોકીને
 પોતાના ગૌર માલ પર પોતાના હસ્ત દઢ સ્તબ્ધ
 બની ગઈ. રાજા પોતાના કરમાં અરસી ધારણ કરી
 હૃદયમાં અનેક પ્રકારના તર્કવિતર્ક કરતો અંતઃપુર-
 ના દાદર પરથી આવ્યો ગયો. દીર્ઘકાયના અતી
 રૂપવાન નૃપતીને આ સમયે કોઈથી પણ અટકા-
 વી શકાય તેમ નહોતું રાજા છત્રપત્તંગમાં બેસતા
 જાય છે તેવોજ ફરીથી ધ્વની શરૂ થયો. ધ્વની
 કણે પડતાંજ મહા ક્રોધાયમાન થયેલા રાજાને અ-

ખાત ખડી અને પેટ છોટા. ૧૧

નેક પ્રકારના સંકલ્પ નિકલ્પ થયા. “ધાગોરે ધાગો કાઠી ક્ષત્રી પ્રવર ગઢારી સહાય કરે” આ શબ્દો કળે પડતાંજ રાજા તરતજ પોતે અગાસીમાં ગયો; ત્યાં જઈને જુને છે તો કંઈ પણ તેના જોવામાં આવ્યું નહીં; તેથી પોતાના મન સાથે અનેક પ્રકારના વિચાર કરવા લાગ્યો. આરે આશું, કાણ છે. શુ હતું ને ક્યાં ગયું અત્રે કંઈ પણ દ્રષ્ટીએ પડતું નથી માત્ર આકાશ મારી નજરે પડે છે. અને સપ્ત લોક ચહુ રવી પીતાં સમુદ્રની સાથે મેળાપ કરતા હોય એમ દેખાય છે. એવામાં દ્વાર રક્ષક નૃપતી પાસે આવી વિનય પૂર્વક બોલ્યો. કૃપા નિધાન. દાની માત્ર નિરર્થક છે. દીર્ઘ નિશ્વાસ મુકતો રાજા આ સાંભળી પાછો ફર્યો. અને જ્યાં અંતઃપુરમાં પ્રવેશ કરે છે કે તરતજ મુનઃસ્વની શરૂ થયો. પ્રીય વાંચનાર આ સમયે તારા મનની અંદર કંઈ પણ તર્ક થતા હશે. કે આશું હશે, તેને માટે રાજા પણ વિચારમાં લીન થઈ ગયો હતો. પરંતુ તેને કંઈ પણ માલમ પડ્યું નહીં, તેથી પોતે નિરાશ થઈ

૧૨ બાત બડી અને પેર છારા.

સુખામના રૂઢ થયો આ સગયે રાગ્ન નીદ્રા દેતીને
આવીન થયો. તેવી કરોને તેના સર્વ વિચારો ન-
ષ્ટ થયા, તોપણ જોગ મયુર વૃક્ષપર નીદ્રા લે છે
તેમ આ રાગ્નને નીદ્રા દેતી પ્રાપ્ત થઈ તે ઝિંધ-
માંથી મુક્ત થતો હતો, ઊઠતો હતો, અને જતો
હતો. તેને આ વખતે સર્વે દિશાઓ બચગીત દે-
ખાતી હતી. વિદ્યુતવત દિપ તેની સન્મુખ પ્રકા-
શી રહ્યા હતા, દાર બદાર રક્ષકો ઘેરી રહેલા
હતા, તોપણ રાગ્નને સંપૂર્ણ રીતે નીદ્રા આવી
નહી અને વિચારમાંને વિચાર લીન થઈ ગયો.
થોડો સમય વિત્યા પછી રાગ્ન પશ્ચિમ તરફ મુ-
ખ કરી જાણે નીદ્રા દેતીનું આવાદન કરતો હોય
તેમ સૂતો, આ સગયે તેને દેવી સંતુષ્ટ થઈ. પ-
રંતુ વિપત્તી તો દરેક મનુષ્યના સુખને વિધન કર્તા
છે, તેણે આવો અમુલ્ય સમય જવા દીધો નહીં.
નૃપતીનાં અર્ધા નેત્ર ગીચયજ્ઞાં છે. દેવી કંઈક સં-
તુષ્ટ થયેલી છે, તે સગયે જોક મલ્લ પ્રચંડ વિ-
ક્રાળ, અને યોગમાં નિપૂણ પ્રશ્ન તેની સન્મુખ
ઊભો રહ્યો. તેનું મુખ મંડળ સુંદર. છાતી પ-

હોળી, દીર્ઘ બાહુ, તેજોમય ચક્ષુ અને તેના
 બબ્બ કપોળ પર ત્રીપુંડ ધારણ કરેલું હતું, તે
 નીલામ ખાંધ પર પવિત્ર યજ્ઞો પવિત્ર ઋક્ષતું હ-
 તું. તેના અંગપર એક જીજ્ઞું વસ્ત્ર નાંખેલું હતું,
 ને તેની જટાયી તેનું મુખ મંડળ આચ્છાદન
 થયેલું હતું. તેથી એ કોણ છે તે જાણી શકાય
 તેમ નહોતું. રાગ્ન આ જોઈ તુરત ઉભો થયો ને
 સાંટાગ દંડવત પ્રણામ કરી જાણે પ્રભુ સ્તુતિ
 કરતો હોય તેમ ઝીણે સ્વરે બોલ્યો “ યોગીરાજ
 આપના અત્રે પધારવાનું શું પ્રયોજન છે તે કૃ-
 પા કરી મને કહો.” યોગી જરા શાંત થઈ બો-
 લ્યો. અરે દુષ્ટ! તું શું એમ નથી ધારતો કે ક-
 રેણાં કર્મનાં ફળ મળતાં નથી! અરે તારી આ-
 ટલી બધી કુરતા! આત્મજુને યોગી તરફ તારો
 દ્વેષ, પ્રમ્તનું અહિત આહવાન, અને પ્રમ્ત પાસેથી
 અનિશ્ચય કર લેવાની તારી ઇચ્છા, આટલું બો-
 લી તે યોગી તરત બધ થઈ ગયો. પ્રીય વાંચ-
 નાર! આ વખતે રાગ્નના મનમાં કેવા તર્ક પડ્યા
 હશે તેનો તુંજ વિચાર કર. મહા ઊચ્ચાનિશ્ચય

૧૪ ખાત ખડી અને પેટ છોટા.

ધારણ કરનાર રાજા દિન રાત્રે બોલ્યો. યોગી-
રાજા! આપ મારા જેવા રંકપર આટલા બધા
ક્રોધ યુક્ત થાઓ છો, તે આપના યોગીત્વ
ને શોભતુ નથી. જે મારાં કાર્ય આપને અનુચીત
લાગતાં હોય તે આ ખુદ્દી હીન પુરુષને જે ક-
હેવું હોય તે કહો. આપનું કહેવું હું શીરો ધાર્ય ક-
રીશ. યોગી કે જેનું મુખ આ સમયે વિકાળ
થયું હતું, તે જરા ઉચ્ચ સ્વરે બોલ્યો. અરે.
તારા બવિખ્યામાં અમંગળ થવાનું કારણ તને
મૂચવે છે. રમ્મની પ્રમુત્તી સમયે જે અતી ક્રોધ
યુક્ત અને બયંકર અવાજ થાય છે, તેજ તારો
અમંગળ કર્તા છે. આટલું બોલી તે યોગી અ-
દ્રશ્ય થઇ ગયો ને રાજા બેમાન હોવાથી તેને દે-
ખી શક્યો નહોતો. અને રાજાને મન સાથે અનેક
પ્રકારના વિચારો થતા લાગ્યા. પ્રીય વાંચનાર વ-
ધુ ખગરને માટે તું આગળ વાંચ.

પ્રથમ સર્ગ સમાપ્ત.

ખાત ખડી અને પેટ છોટા. ૧૫

સર્ગ બીજો.

એક અદ્ભૂત સ્વપ્ન.

શ્રીષ્ઠ રૂતુમાં મધ્યાનકાળે એક તરણુ યોદ્ધો
એક નવીન અને સુંદર જાગમાં પોતાની મનો-
વૃત્તી શાંત કરવાને માટે બેઠેલો હતો, ગંભીર
આકાશ તરફ સ્થીર દ્રષ્ટી કરી આ તરણુ લઘુ
વયનો ક્ષત્રી જાળ વિચારમાં લીન થયો હતો.
પ્રીય વાંચનાર આનું નામ રમણુક્તમઅને અંચ-
નાયકનું આ તારે પહેલ વહેલું ઓળખાણ છે.
માણસનું મન કોઈ વખતે નીરાશ રહે છે, તે
નીયમાનુસાર આ જીવાન પુરૂષ તરફ દર્શીના તા-
ર્કીક તરંગમાં તરતો હતો. એનું મન સૃષ્ટી સાં-
દર્થના નીરીક્ષણ કરવા છતાં જરા પણ શાંત ન
પામતાં સમુદ્રની લેહેરો માફક અનેક પ્રકારના
સંકલ્પથી ઉદ્ભવ પામતું હતું. કંઈક ગદ્ ગદ્ કંઈ
તે બેઠ્યો. અરે! નીર્વનનું કાર્ય સદા સુખદ્રોચીત
હોય છે. આટલા બધા પ્રયાસ કરવા છતાં ધા-
રેલું અભીષ્ટ ફળ અધ્યાત્મી પર્યંત મળતું નથી.

૧૬ બાત બડી અને પેટ છોટા.

હવે સુખદાયક રસ્તો લેવાને હું ક્યાં પગલું મરું.
અરે અનુચીત કાર્ય ક્ષત્રીને અપરાધનીય થઇ પડે,
વિધાતા તારી કૃતીની તો હવે પરીસોગા, જે
તું મૂર્તિમાન રૂપે દ્રશ્ય હોત તો હું તને એક
જે સીધાં વચન કહેત, પગુ અરેરે એમાં તારો
પગુ દોષ નથી. આટલું જોત્રી તે જુવાન પૂર-
વતું વદન ફીકું થઇ ગયું. ને બ્રમરની દીત
આંખમાંથી એકાદ જે અશ્રુ તેના ગૌર માત્રપર
પડ્યાં. કંપીત સારે તે આ દેવ ભુમીમાં પાછો
ફરીથી જોલ્યો. કે મનુષ્ય માત્રને આ છીંકાતું
ખડું સાધન તો દ્રવ્યજ છે કેમકે.

यस्यास्तिवित्तंसनरःकुलीनः

संपंडितःसश्रुतिमानगुणज्ञः ॥

सएववक्तासचदर्शनीयः

सर्वेगुणाःकान्चनमाश्रयन्ते. ॥ ૧. ॥

અર્થ—જેની પાસે પૈસો છે તેજ કુળવાન,
તેજ પંડિત તેજ સાંભળવા લાયક, તેજ ગુણી,
તેજ વક્તા, ને તેજ દર્શનીય છે માટે સર્વે ગુણ

બાન બડી અને પેડ છોડા. ૧૭

સોનામાં છે અર્થાત સોનાનો સૌ આશ્રય કરે છે.

સપ્રમાણે જોતાં વિધાને લક્ષ્મીનું એકજ સ્થાન છે. હૃદયના તર્ક નષ્ટ કરવાને આ અશ-કન, ભાગ્યહીન પુરૂષ પોતાના ઘર તરફ પરીક્રમણ કરવાનો નિચાર કરતો હતો. પરંતુ તે આ બંની સુખી લીલા જોવાથી અલ્લાહ નૂ પામતાં તદ્દન વાકે શુન્ય થઈ ગયો. અને મન સાથે બોલ્યો, હાય બક્ષા બગવાન. આવી વિડબના શા માટે આપો છો. ગયા ભાગમાં મેં શાં પાપ કર્યું હશે, અરે આટલું બધું કરવા છતાં તું જરાપણ સંતુષ્ટ ન થયો. ફરીથી તેના ઉદ્ભવને સમાવી આ જુવાન ચોદાએ પોતાના ઘર તરફ પ્રયાણ કર્યું. આ સમયે રમણુસેનની મા પોતાના પુત્રની રાહ જોતી હતી. તે જાણતી હતી કે મારા જીંદગીનું ખર્ચ સાધન તો મારો પુત્રજ છે. એટલામાં રમણુસેન નીસ્તેજ એહરે આવી પહોંચ્યો. પુત્રને નીરખીને માતા દીન સ્વરે બોલી. મારા પ્યારા લગ્ન તારી યૌવનવસ્થા હોવા છતાં તારું મુખ ચંડળ નીસ્તેજ કેમ દિસે છે ?

૧૯ ખાત બડી અને પેટ છોટા.

મારા તરુણ પુત્ર શું તને દુઃખ અથવા સંસારીક વ્યાધી પીડે છે ? કે કેમ ? રમણસેન પોતાના હૃદયને સ્થીર રાખી સ્મીત વદને બોલ્યો. માજી આપ જાણો છો તદ્દપી આપે મને પૂછવાનું શું પ્રયોજન છે ? પુત્રનાં દીન વાક્ય સાંભળી તેની માતાને જેમ પહાડના શીખરોમાંથી પાણીનો પ્રવાહ ચાલતો ન હોય તેમ તેના ચક્ષુમાંથી દુઃખાશ્રુ વહેવા લાગ્યાં. હવે મા પોતાના બાળકને શાંતી આપવા માટે એકાદ બે વચન કહે છે. બેટા ? આવા તારે તર્ક કરવા એ ખોટું છે. તું જાણે છે કે મારા મરણાંત સગી આપણી સ્થિતી ફરે તેમ નથી. તારા વીરત્વ ધારી પોતાના મરણ પછી આપણી સ્થિતી નીર્માલ્ય થતી જાય છે અનેક પ્રકારના સંકલ્પ યુક્ત માતા દિનસ્વરે બોલી. જગદીશ્વર ? શું તારે આમ બાળ્યહીણ પૂરૂપને દુઃખ આપવું એ તારા પવિત્ર ધર્મને યોગ્ય છે ? પરમાત્મા. હવે માત અને પુત્ર ઉપર તું દયા કર. અરે નિર્ધન પુરૂષોના વિચાર ક્યારે ફળીભૂત થાય તેમ છે, હે પ્રભુ તું આ

ખાત ખડી અને પેટ છોટા. ૧૯

લધુ વયના બાળ ઉપર કૃપા કરી તેને કંઈ સ-
ન્માર્ગ દર્શાવ. આટલું બોલી પોતાના પુત્રને છા-
તી સાથે દાગી અનેક ધકારના બોધ આપે છે.

ઉપેન્દ્રવૃત્ત વૃત્ત.

અરે તનુ કેમ વિચાર આવો,
સુકાયેં ગાટે વળી તર્ક લાગ્યો;
ભુંડા વિચારે તુંજ જીવ જનશે,
નસીબમાં છે વળી તેજ થાશે. ૧

શ્લોક.

નૈવાકૃતિઃફલતૈનૈવકુલંચશીલ ।
વિધાઽપિતૈવનચયત્નકૃતાઽપિસેવા ॥
ધામ્યાનિપૂર્ણતપસાસ્વલુસચિતાની ।
કાલેફલન્તિપુરુષસ્યયથૈવવૃક્ષાઃ ॥૧॥

અર્થ—રૂપ, કુત્રીનતા, સ્વભાવ, વીધા, તે
મુશ્કેલીથી કરેલી સેવા, કોઈ પણ પુરુષને કૃપાદાઈ
થતાં નથી, ફક્ત પહેલાં કરેલા તપવડે મેળવેલું
લાભ પુરુષને જલ્દી ગાદક ફળ દાતા છે.

આ પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં પુરુષોનું કહેવું છે. અને

૨૦ બાત બહી બાતે પેટ છાટા.

તારા પિતા પણ કહેના હતા કે દરેક ચલ્લમાં ક-
ળીસૂત થવું એ કર્મધીન છે. માટે મારા તત્ત્વ
તારે તારી જીંદગી પર્યંત યાદ રાખવું કે જે ન-
શીયમાં લખ્યું તે કદી ફરજાનું નથી.

માસિનીવૃત્ત.

પુરવતજી રવિનો ઊગશે અસ્ત ભાગે;
મુરખજન કદીતો, યાત્રશે ન્યાય માર્ગે;
ક્રમજ જગતજીતે, પર્વતે ઊગશે—હા.

તદપિ નશીયમાહી, જે લખ્યું તે ફરે—ના ૧

રમાણુ સેન સરળ રાજાવનો હતો, અને તે
આખો દિવસ સુખોષ્ઠ કારક પુસ્તકો વાંચી પોતાનો
કાળવ્યતીત કરતો હતો, પોતાની માતાને ચલા-
નારો પુત્ર કંપિત સ્વરે બોલ્યો, માજી આપ ક્ષ-
ત્રણી છો. તેથી આપ જાણો છો કે ક્ષત્રીઓને
નોકરી કરી પૈસો સંપાદન કરવો એ કંઈ અધર્મ
નથી. માટે જે આપની આજ્ઞા હોય તે કાલે
પ્રાતઃકાળે અત્રેના રાજાને સાં નોકરીને માટે જાઉં.
અપૂર્વ સુખની આજ્ઞા રાખનારી તેની માતા
બોલી. બેટા તારી અભિલાષા શ્રી પરમાત્મા પરિ-

ખાત બડી અને પેટ ઢાઢ ૨૨

પૂર્ણ કરો ફૂટતા ચૌવન કાગનો ચીંતામાં વ્યાકુળ
થયેલો આ પુરુષ વિશ્વાંતી માટે પોતાના સ્થાન
અહમાં સુતા માટે જતાં જતાં નીચે મુજબ જોડ્યો.

વસંતતિલકા વૃત્ત.

સંસારનું મુખ અરે નથી કાંઈ આરુ.
વિચાર વીજુજનને વળી હોય પથ્થર;
સંસારમાં કંઈ મળ્યા અને કાંઈ જાશે;
જે જાગ્યમાં પ્રથમથી લખ્યું તેજ થાશે.

પોતાના સ્થાનસ્થાનમાં સુતાથી તેના હૃદ-
યના સર્વ વિચારો નષ્ટ થઈને કાંઈ હું જરૂર નો-
કરી ને માટે જરૂર અને મુશ્વર કૃપાએ ફોલ
પામીશ જોગ કલોલ ક્ષતો નીકળે હોતે આવીન
થયો. ચોરનાં રીષ્ટ અદ્રમાથી સત્તી તેજસ્વી દે-
ખાતી હતી. પાન મદ મદ આવતો હતો, અને
નમ્ર બધું શુભ, કાર થયું હતું. દેવમાં સફળની
સાંદ્યતા નીરીક્ષણ કરતો ન હોય તેમ મધ્યમ-
કામે આવેલા આ સમયે સુદા પ્રતાપી અને મુજ
વાન પુરુષ નીકળી ન થયો ને કંઈકીક વાર પછી.

૨૨ બાત બટી અને પેટ છોટા.

સ્વપ્ન દશાનો પ્રાપ્ત થઈ અનેક ઉત્તમ સુખ જોગવવા લાગ્યો. જોની રીતે કે જાણે મારી વાગ બાગે એક મહાન નૃપતીની કન્યા પોતાના સુવર્ણમય પ્યાલામાં પાણી લઈ હૃદય કાગમાં મુખ પ્રક્ષાલન કરાવવા માટે ઉભી છે, ને દક્ષીણ બાગે રાજસીંહની પરગ પુનીત પુત્રી ગતોદ્રષ્ટીથી હૃદય સાક્ષી રાખી આનંદમય લેહરોમાં મગ્ન થતી માત્રી આસ્વાસન કરે છે. આ વખતે તેનું હૃદય આનંદમય થયું, અને સસારનું અનુપમ સુખ જોગવવા લાગ્યો. આ તેનું પ્રથમ સ્વપ્નનું હતું, રમણુસેન સ્વપ્ન દશામાં ચક્રીત થઈ ગયો, ને પ્રાતઃકાળનો સૂર્ય પોતાના સહસ્રાવધોરસોથી સૃષ્ટીની અનેક સોજો નીરખવા લાગ્યો તદ્દતી આપણા મધ્ય નાયક નીલકાંથી મુકત થયો નહીં. જોની કરાને તેમો અસ્તાતેની પામે આવી તેને જનમન રૂઝા માટે ચલત કરવા લાગી, પરંતુ અત્યોક્ષિક સુખ જોગવાનારો આ નીરપુરુષ બહો કાળસેવક મધ્ય પાસુ જનમન દશાને પ્રાપ્ત થયો નહી તેથી તેની માતા નીચે પ્રમાણે વિલાપ કરવા લાગી.

બાત બડી અને પેટ છોટા, ૨૩

લક્ષીત વૃત.

અરર પુત્ર શું ઉંઘમાં પડ્યો,

બજવતો ક્યો ભાવભાવનો;

ખરર લેઈને આંસુડાં પડે,

ઝરર ઝાટકો ઉરમાં નડે.

૧

અરર બાળકા આગશું ક્યું,

રતન રંકનું ઇશ્વરા હયું;

કરમથી થયું કાને જે કહું,

તનુ વિયોગમાં ક્યાં જઈ રહું.

૨

માતાના કશણા મય વિજ્ઞાપથી તે નીદ્રા-
માંથી જાગ્યત થયો. તે ગમરાટમાં પડી ધીમે સાદે
બોલ્યો. માણ, આગ કરવાનું શું પ્રયોજન હું
જરા નીદ્રામાં લુપ્થ થયો હતો, માટે મને આજે
જરાવાર લાગી, દયામણે મોઢેં તેની માતા બોલી
તારે માટે મને અન્ય ભાવના ઊભા થઈ હતી
અને તને જાગ્યત કરવા છતાં તું જાગ્યત ન થયો.
તેથી મારા હૃદયમાં અતીશય તકે થતા હતા. અ-
રે મારા વહાલા તનય. કાલે તે મને નોકરી જ-
વા વિષે કહ્યું હતું તે કાર્યને માટે જા, ઇશ્વર તા-

૨૪ જાત બડી અને પેટ છોટા.

રી અભીલાષા પરીપૂર્ણ કરશે. ગાતાનું આશીશ વચન સપ્રમાણ ગણી આપણે અંથ નાયક ઉઠ્યો. દંતધાવન મુખ પ્રક્ષાલન કરી ઇશ્વરને અભીવંદન કરતો કરતો રાજસભામાં ગયો. તદ્દપો સ્વપ્ન મુખ તેના હૃદયમાંથી નષ્ટ થયું નહોતું અને સાગરનાં બરતીઓટ, માફક અનેક વિચાર તેના હૃદયમાં પ્રગટ થવા લાગ્યા. આ વિર યોદ્ધો રાજસભામાં ગયો, ને ત્યાં અનેક પ્રકારના પ્રયાસ કરી પોતાના કાર્યમાં ક્ષતહિંસા નીવડ્યો. આજથી આ તરફ પુરનો ઉદય કાળ થયો. પ્રીય વાંચનાર હવે આપણા અંથ નાયકનાં પરાક્રમ અને ચાતુર્યતા જોવાને માટે તું આગળ વાંચ.

ધ્વીતીથ સર્ગ સમાપ્ત.

સર્ગ ત્રીજો.

ઉદયકાળ.

મહારાજ રાજસીંહ નીચમાનુસાર દિવસ પ્રત્યે જે વખત રાજ સભા બરતો હતો. રાજ

જાત બડી અને પેટ છોટા. ૨૫

જોકે અધાર્મિક હતો. તદ્દપી તેને રાજ્ય ઠાઠ અ-
તીશય પ્રાપ્ત હતો, દ્રવ્યવાન, સજ્જન, અને વિ-
દ્વાન પુરૂષો જો કે તેની સમાગાં પધારતા હતા
તોપણ તે શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ વર્તતો હતો. સજ્જન
માણસોનું કહેવું તે માન્ય કરતો નહી, તેમ પ્રજા
તરફ ધણી જુઝમી રીતે વર્તતો હતો. એક
દિવસે રાજસીંહ સમા બરીને બેઠો છે ત્યાં આ-
પણો ગ્રંથ નાયક આવી પહોંચ્યો. આ સમયે તેનું
ઉદારમુખ મંડળ ચીંતાતુર દેખાતું હતું, અને
તેના હૃદયાશ્વીમાં અનેક તરંગો ઉછળતા હતા.
તેના આવતા વારમાંજ નૃપતીએ તેની સન્મુખ
કેટલીક વાર જોયા બાદ કંઈક સ્મીતવદને બોલ્યો
રમણસેન ? તમારું હૃદય આ સમે શીતળ કેમ
દેખાય છે ? જોતો ઉદય કાળ થવા આવ્યો છે
તે આ યુવક બેદયુક્ત બોલ્યો, નરેશ કંઈ નહીં.
“ જાત બડી અને પેટ છોટા ” આ સાંભળી
રાજા આશ્ચર્ય પામ્યો. અને તેનું મન તેની સ-
ધળી બીના સાંભળવાને લલચાવ્યું. અને શાંત-
પણે બોલ્યો. રમણસેન તમારી ગ્જાનીનું મને

૨૬ ખાત ખડી અને ચેટ છોટા.

મુખ્ય કારણ કહો. તમારો અભ્યુદય કરવામાં હું
બનતો યત્ન કરીશ. માટે આ સમયે સત્ય
વાત દર્શાવો, રમણસેન કંઈક ગદગદ કંઠે બોલ્યો,
કૃપાનીધાન આ બાગ્યહીણ પુરૂષની સ્ત્રીતી સાં-
બળી આપને પણ ચીંતા પ્રાપ્ત થશે. આટલુંજ
કહેતાં તેના નયનમાં જળ પ્રવાહ થવા લાગ્યો
આથી તૃપતી તેની સર્વ ણીના સાંભળવાને ધ-
ણોજ આતુર થયો. અને કહ્યું કે રમણસેન,
તમે નીર્ભયપણે બોલો. રમણસેન દીર્ઘ નીશ્વાસ
નાંખી ગંભીર સ્વરે બોલ્યો.

હિપેદ્રવન્દ્ર વૃત.

અપાર ત્રણશા ક્યમ પાર આવે,

મુનીજનોને પણ તે સતાવે;

વિચાર માટે વળી પેટનાનું,

ઈચ્છેલ રાજ કહો કેમ પામું.

રમણસેન? તમારી વાર્તા મારાથી પૂરેપૂરી

સમજાઈ નથી. માટે સ્પષ્ટ રીતે કહો.

રમણસેન—

આત બી અને પેટ ઓટા. ૨૭

॥ શ્લોક. ॥

વરંવનંવ્યાઘગર્જેદ્રસેવિતં

દ્રુમાલયેપકફલાંબુભોજનમ્ ।

તૃણાનિશય્યાપરિધાનંવલ્કલં

નબંધુમધ્યેધનહીનજીવનમ્ ॥ ૧. ॥

અર્થ—યાદ અને હાથી રહેતા હોય તેવું
વન સેવવું તે સાર. વૃક્ષરૂપી ધરમાં વસીને પાર્ક
રૂપે ખાવાં તે સારાં. સુવા માટે ધાસનો સાથ-
રે ને પહેરવાને માટે ઝાડની છાલનાં વસ્ત્ર આ
સર્વે સારં પણ પૈસા વગર કુટુંબમાં નિવાસ
કરવો તે સારં નહીં.

યુવકનું આ બોલવું રાગના મનમાં ખરા-
બર હર્યું, ને કહ્યું કે રમણસેન તમારી વાદ
આતુર્યતાથી હું તમારા પર પ્રસન્ન થયો છું માટે
હૃદયના સર્વ તર્કો નિર્ભયપણે દ્રશ્યમાન કરો.
રમણસેન—

॥ શ્લોક. ॥

ત્યજન્તિમિત્રાણિધનૈર્વિહીનં

૨૮ બાત બી અને પેટ છોડા.

દારાશ્વમૃસાશ્વસુહજ્જનાશ્વ ।

તેચાર્થવંતંપુનરાશ્રયન્તે

હ્યર્થોહિલોકેપુરુષસ્યવંધુઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—તેની પાસે પૈસો નથી. તેને સ્ત્રી, મીત્ર, આકર તેમજ બાઈબંધ તથા દેહે, પછી-થી કદાપી તેને પૈસો મળે છે તો તેને છોડીને અજાણ્યાં થયેલાં છે. તેજ તેનો આશ્રય કરે છે માટે પૈસો એ ગાણુઓના બંધુ છે આ સાંભળતા વારમાંજ રાજા, તેમજ સર્વે સભા સ્તબ્ધ બની ગઈ, પરંતુ આ વીરપુરુષ પોતાની વાક્યાતુર્યતા બંધ કરી શક્યો નહીં.

માસિનીવૃત્ત.

સરસ સરસ રાગ, દ્રવ્ય જો હોય પાસે;
વજ્રણુ મન તણું તો, સારું રહે છે સુતાસે.
ગરીબ જન કહેાને, કેમ ધારેજ પાસે ?

વસુવિણુ મથુ. રાગ દુઃખ ક્યાંતીજ વાસે ॥ ૧ ॥

આ ક્ષત્રી પ્રવરતું બાપણુ પરીપૂર્ણુ શ્રવણુ
ક્યાં પછી જસ શાંતપણુ રાગ બોલ્યો. રમણુ-

બાત બહી અને પેર હોરા. ૨૯

સેત આજથી તમને સેવામિત્રીની જગ્યા આપવામાં આવે છે. આ સાંભળી ઉદયદ્રાજ થનારની મનોવૃત્તી શાંત થઇ, અને રાગને નગન કરી સમામાં બેઠો. પ્રીય વાંચનાર રમાણુસેનનું ચરીત્ર વાંચી તારીવૃત્તિ શાંત કર. ને કદી તારી સ્થિતી નિર્માલ્ય હોય તો તેમાં પણ સંતોષ રૂપી ખડગ ધારણુ કરી દુઃખ રૂપી શત્રુનો નાશ કર કારણ કે મનુષ્યનો સર્વ સમય સુખમાં યા દુઃખમાં જતો નથી તેને માટે મતૃહરીએ કહેલું છે કે—

કચિદ્ભૂમૌશાયીકચિદપિચપર્યંકશયનઃ

કચિચ્છાકાહારીકચિદપિચશાલ્યોદનરુચિઃ

કચિત્કંથાધારીકચિદપિચદિવ્યાંબરધરો

મનસ્વીકાર્યાર્થોનગણયતિદુઃસ્વંનચસુસ્વમ્. ૧૧।

અર્થ—કોઇ વખત પૃથ્વીપર સૂતે છે અને કોઇ વખત પદ્મંગપર સૂતે છે. કોઇ વખત ફક્ત કંદમુગનો અહાર કરે છે, અને કોઇ વખત શાબના ઉત્તમ ચોખાનો અહાર કરે છે, કોઇ વ-

૩૦ ખાત બડી અને પેઠા છારા.

ખત ધાત્રણી-ઝોઢે છે અને કાઠ સમયે સુશો-
ભીત વસ્ત્ર પહેરે છે. એજ રીતે-મનરવી અને
પોતાના કામને સાધનારો પુરુષ દુઃખ યા સુખ
મણુકારતો નથી. તેવી રીતે તું પણ સંતોષી
યદ્ય સદાયર્ણવી વરત, જેથી પ્રભુ તારો બા-
ગ્યોદય કરશે.

ત્રતીય સર્ગ સમાપ્ત.

સર્ગ ૪ થો.

યુદ્ધદર્શન.

રુમણુસેનના ઉદયકાળની વાર્તા આખા ન-
અમાં ફેલાય ગઇ. પોતાના પુત્રને એકદમ ઉંચી
પદવી પ્રાપ્ત થવાથી તેની માતાના હર્ષની મણુ
રહી નહીં. રુમણુસેન સદાયારથી પોતાની નો-
કરી બળવીને પોતાના દિવસે આનંદમાં નીર્ગ-
મન કરે છે એવામાં એક દિવસે રાજસભામાં
આવી પહોંચ્યો તેના આવતામાંજ સભાસદો
જેમ સુર્ય પ્રકાશથી તારા અસ્ત પામે છે તેમ

આત બડી અને પેટ છોડા. ૩૧

તેના બલ્ય તેજથી ઝાંખા થયા. આ સમયે સર્વે સભાસદો આનંદપણે બેઠેલા હતા. એટલામાં ઇશ્વરેચ્છાથી એક અમંગળમય વાર્તા બની. નૃપતી સીંહાસનપર આરૂઢ થયેલા છે, તેવામાં એક અનુચરે આવી સચીવના હસ્તમાં પત્ર આપ્યો. તે રાજ્યે જોયો. સચીવે મન સાથે પત્ર વાંચ્યો. તેથી તે બયભીત થયો, આવો દેખાવ જોઈ રાજા સચીવ પ્રત્યે બોલ્યો, આવી રીતે તમારે એકદમ વાકશુન્ય થવાનું કારણ શું ? અગાત્ય કે જેનું મન વ્યગ્ર થયું હતું તે ગંભીર સ્વરે બોલ્યો. કૃપાનાથ, આ પત્ર આપણી પાસેના રાજા ચંદ્રસેનનો છે અને તેમાં યુદ્ધનું આગંત્રણ થયેલું છે. આ સાંભળીને રાજા ગભરાયો. અને મન સાથે તર્ક ચિતર્ક કરવા લાગ્યો. આવા મહાન નૃપતી સાથે કેવી રીતે લડવું અને કેવી રીતે જય પામવો એ વિષય તેના હૃદયમાં ઉભરાયા કરતો હતો, તે એકદમ સભામાં બોલી ઉઠ્યો. મારા શુરવીર સેનાધીપતીઓ. આજે આપણને ચંદ્રસેન સામે યુદ્ધ કરવાને માટે પત્ર

૩૨ બાત બડી અને પેટ છોડા.

આવેલો છે માટે ક્યો દાત્રી પ્રવર રણક્ષેત્રમાં જઈ પોતાની અપૂર્વ કીર્તી સંપાદન કરી વિજય પ્રવર્તાવશે. આ સાંભળતાં વારમાંજ રમાણુસેનનું મુખમંડળ વિકાળ થયું, નયન રક્ત થયાં અને જમણા ઠરમાં ખડક ધારણ કરી સમામાં એક-દગ ઉભો થઈ બોલો ઉડ્યો. મહારાગ્નનો જય થાઓ હું મારા બાહુ બગાળી આપની અતુલ્ય કીર્તી પ્રવર્તાવીશ. અને જો આપની આજ્ઞા હોય તો આપણા પવિત્ર વિજય પતાકા નીચે દુશ્મનને આપની સાનીધ્ય ખડો કરીશ. રમાણુસેનનું આવું શૌર્ય વાક્ય સાંભળી રાગ્ન અતી હર્ષીત થઈ બોલ્યો. “મારા શુરવીર સેનાવીપતી તમે લશ્કર સહીત રણક્ષેત્રમાં જાઓ અને તમારી મદદ માટે હું બનતા પ્રયાસ કરું છું. ને ત્યાં જઈ વિજય કરો.” વૃષ્ટીની આજ્ઞા શીરોધાર્ય કરી આયુધક પોતાની માતૃશ્રીને સંભ્રામમાં જવાના શુભ સમાચાર કહેવાને અતી હર્ષ યુક્ત આવ્યો ને કહેવા લાગ્યો કે હે જકત જનુની સમાન મારી માતૃશ્રી આજે મારે યુદ્ધમાં જવું છે અને મારા

પીતાની અતુલ્ય કીર્તિ પુનઃસંપાદન કરવી છે. પોતાનો પુત્ર યુદ્ધમાં જવાને આતુર થયેલો છે એમ બાણી તેની માતા દિન સ્વરે બોલી. ખેટા તું યુદ્ધમાં જવાને યોગ્ય નથી. કારણ કે યુદ્ધમાં જવું તે કંઈ સહેલ વાત નથી. તું કોઈ સગવે યુદ્ધમાં ગયેલો નથી અને નજરે જોયેલું પણ નથી અને વળી લઘુ વયનો છે માટે એ વાત બોલીશમાં. પોતાની માતાનાં આવાં કારણવાક્ય સાંભળી તે ક્રોધાગ્નિન થયો ને કહેવા લાગ્યો કે મારે તો રણક્ષેત્રમાં જવું છે અને ચંદ્રસેનનો પરાજય કરવો છે જર્જરીત આંખે તેની માતા શ્રીએ કહ્યું, “કે ખેટા ચંદ્રસેન સામે તારે તરવાર ધારણ કરવી એ યોગ્ય નથી. કેમકે તેમણે માર તથા તારા પિતાનું પાલન કરેલું છે. માટે તું તેમની સામે લડવાને લાયક નથી.”

રમેણસેનની માતા—

સાદૃશ્ય વિકીડીત વૃત.

રેયુદ્ધે જવું જાણ આ દિવસથી,
શું સારું લાગે તને,
બહાન પ્રાણુ નિયોગ કેમ કરશે,

૩૪ બાત બડી અને પેટ છોડા.

ચીંતા ઉઠે છે મને;
જ્યારે યુદ્ધ વીશે વળી તનુ જશે,
શાંતી વળે શા થકી,
ના,ના, પુત્ર નથી જવું રણ વિશે,
માનો કહ્યું રે નક્કી. ॥ ૧ ॥

રમણુસેન —

માતા આગવદો નહી જીમ થકી,
જો પુત્ર તારો જશે,
કીર્તી વંત અને પરાક્રમી જને,
ધાર્મ પ્રભુનું થશે;
ક્ષત્રાણી યદ્ધ આગ માત વદ્ધું,
સાચો નહીં ધર્મરે,
ક્ષત્રીને અપવાદગા શીર થશે,
લાગે જહુ શર્મરે ॥ ૨ ॥

આ પ્રમાણે માતાને આશ્વાસન આપીને
રમણુસેન યુદ્ધે જવા તત્પર થયો. પ્રીય વાંચનાર
હવે યુદ્ધ વર્ણન માટે આગળ વાંચ અને પ્રેમમાં કુ-
રનો કંઈ પણ લાભ તું લે.

અતુર્થ સર્ગ સમાપ્ત.

ખાત ખડી અને પેટ છોટા. ૩૫

સર્ગ પાંચમો.

ત્રિમાકુર.

ગીરી અને ખડકા ઓળંગી આ તરણ પૂ-
રણે રણભુમીમાં આવી પડાવ કર્યો. યુદ્ધમાં કેમ
કરવું અને પરાજયમાં કેવી યુક્તિઓ કામે લગા-
ડવી એ બાબતના વિચારો આયુવક કરવા લા-
ગ્યો. આખરે તેણે મન સાથે એવો નિર્ણય કર્યો
કે દિવસે યુદ્ધ કરવા કરતાં રાત્રીએ યુદ્ધ કરવું
એ સાર છે. આ બાબતથી શત્રુઓ પણ સારી
રીતે જાણીતા હતા. યુદ્ધમાં જ્યયા પરાજય પાં-
ગવો એ કમોંધીન છે આ વાત આપણે અંચ-
નાયક સારી રીતે જાણતો હતો. આખો દિવસ
પડાવ નાંખી રાત્રીએ યુદ્ધ કરવું છે એવો નિશ્ચય
કરી રમાણસેન સાંજના સમયે ફરવા માટે નીક-
ળ્યો. ફરતાં ફરતાં તેના જોવામાં એક શીવાલય
આવ્યું, જેની સમીપે સરીતાનો મંદમંદ પ્રવાહ
આવી રહ્યો હતો. તે સ્થળે આયુવાન પૂરપ આ-
વ્યો. અરણ્યની શોભા આ સમયે સંપૂર્ણ ધરા-
હી હતી. નાનાં નાનાં પક્ષીઓ કોતોલ કરતાં હ-

૩૬ ખાત ખડી અને પેટ છોરા.

તાં સમુદ્રમાં દીનપતી પડેલો હવે. આ સમયે શીવાલયપર આવેલી અગાસીના ધાત્રામાં એક અનુપમ લાવણ્યમય કુલીન કન્યા કે જેને સૃષ્ટી કર્તાએ નવરાશની વખતે બહેલી હોય એવી પોતાના કમળમય હસ્ત પોતાના ગૌરગાલપર નાંખી અસ્ત પામતા સૂર્યની અપૂર્વ શોભા નીરખતી હતી. આજે ત્રીજા રતુની પૂર્ણિમાનો દીવસ હોવાથી ભગવાન વીવેક સુડામણી પૂર્વ ભાગે ઉદય પામતા હતા. મંદમંદ વાયુની લેહેર પુરુષના હૃદયને આનંદ પમાડતી હતી. અપૂર્વ સુખની આશા રાખનાર આ તરુણ યોદ્ધાની દ્રષ્ટી ધીમેધીમે પેલી બાળીકા તરફ ગઈ. આ પ્રેમમય મુર્તીનું દર્શન થતાંજ રંગણસેનનું મન તરતજ નિઆર સાગરમાં પડી ગયું. ચંદ્ર પ્રકાશથી તેના શ્યામ કેશ, ગૌર શુભ્રાળી મુખ, નાનુક હસ્ત, હરણના જેવી એની અક્ષીકાઓ અને પહેરેલાં રક્ત અંગરની શોભા પ્રીય વાંચનાર આ સમયે દાના મનને ઉદ્દેગ નહી કરે. તેણે પોતાના કમળમય હસ્તમાં સુડી, કંકણ ઇસાદી અનેક આ-

ખાત બડી અને પેટ ઊંટા. ૩૭

ભુખણુ ધારણુ કરેલાં હતાં અને કંઠમાં મુક્તા-
માળા અને એ હિપરાંત પુષ્પની માળા પહેરેલી
હતી જેથી એના અંગની શોભા ખુબસુરત દે-
ખાતી હતી. આતી સંપુર્ણ રૂપમય છત્રી જોઈ
આ યુવાન પુરૂષ પોતાના મન સાથે કહેવા લા-
ગ્યો કે હું પ્રભુ જો આપ મારા રંક પર કૃપા
કરી અને આ સ્ત્રીનો સંગ્રામ મારી સાથે થાય
તો મારા બાગ્યની કંઈ પણ મણા રહે નહીં ”
રમણસેન તું યુદ્ધ માટે આવેલો છે અને મરી જ
રથીતીનો માણસ છે માટે આ રાજ કન્યા ત-
રફ જોઈશમાં.”

તોપણ આ અનુપમ છત્રી તેના હૃદયમાં
વશી મઠા. કારણ કે—

શ્લોક

વિશ્વામિત્રપરાશરપ્રભૃતયોગાતાંબુપર્ણાશના
સ્તેऽપિસ્ત્રીમુખપંકજંસુલલિતદ્રષ્ટૈર્વમોહંગતાઃ
શાલ્યઘ્નંસઘૃતંપયોદધિયુતંભુજંતિયેમાનવા
સ્તેષામિન્દ્રિયાનિગ્રહોયદિભવેદ્વિચસ્તરેત્સાગરમ્.

૩૮ ખાત બડી અને પેટ છોટા.

અર્થ—પવન પાણી અને પાંદડાં વિગેરે ખાનારા પુરુષો જેવા કે વિશ્વામીત્ર પરાશરાદિ રૂપીઓ પણ સ્ત્રીનાં ખુગસુરત કમળગય મુખ જેમ્મ મોહ પામ્યા, તો દહી, દુધ અને ધીસહી-ત ચોખા ખાનારા પુરુષ જે પોતાની ઈંદ્રીયો વશ રાખે તે, વિંધ્યાચલ પર્વત પણ સમુદ્રમાં તરે. અર્થાત ઈંદ્રીઓ વશ રખાતી નથી.

આવા મહાન પુરુષો આગળ આપણે અં-ય નાયક તો શી ગણત્રીમાં જ્યાં સુધી સુર્ય પ્ર-કાશ રહ્યો ત્યાં લગી રમણુસેને આ સુંદર મુ-ર્તિનું અવસોકન કર્યું પણ હવે વિદ્વ કરનારી સં-ધ્યા ગર્ભાસ્થાનમાં આવી ને ચંદ્રમા પરીપૂર્ણ રીતે પ્રકાશીત થવા લાગ્યો સાયં સમય થવાથી આ કન્યાનું ગન ધર તરફ ખેંચાયું. ઉઠતાં વાર-માંજ આ દીર્ઘ કાયાનો અતી રૂપવાન પુરુષ તે-ની નજરે પડ્યો. તેની યૌવનાવસ્થાને લીધે તેના ધાટદાર બાધો, તેનું ભવ્ય કપોળ, શ્યામ કેશ, અને તેણે અંગપર ધારણ કરેલાં વસ્ત્ર અને શ-સ્ત્ર સુંદર દેખાતાં હતાં. તે જોઈને આ બાળી-

આત બડી અને પેટ છોટા. ૩૬

કાનું મન લોહચુંગકની માફક આપણા અંથ નાયક તરફ જોવાયું. દીર્ઘ નીશ્વાસ નાંખી આ કુલીન કન્યા ચાલીગઇ. રમણસેનના જીવનમાં આ પહેલ પહેલો જનાવ હતો. પ્રકાશીત રાત્રીમાં આકાશ તરફ સ્થીર દ્રષ્ટી કરી આપણા અંથ નાયક વિચારમાં લુપ્ત થતી ગયો. અને છાવણી તરફ જવાનું પણ ભુલી ગયો. પ્રીય વંશ્યનાર આ બાળકી પણ તરફ દબીના તરંગમાં તરતી હતી. આખી નીશા કેમ ગુજરવી તેનો વિચાર કરવા લાગી શ્રીષ્ઠ રતુના ચંદ્રની શીતળતા તેને અગ્ની વત લાગી અને આપણા અંથ નાયકના પ્રેમાંકુરમાં તેની ચીંતા ધીમે ધીમે વૃદ્ધી પામતી ગઇ. રાત્રીનો શીતળ વાયુ તેને અશાંતી કારક થઇ પડ્યો. દીર્ઘ નીશ્વાસ નાંખી કહેવા લાગી. “ભક્ષા ભગવાન આવી ફેાકટ વીડંગના શા માટે આપે છે” આવી રીતે ઘણી દીનગીરીસ.થે ની-દ્ર દેવીને આધીન થઇ.

પંચમ સર્ગ સમાપ્ત.

૪૦ ખાત ખડી અને પેટ છોડા.

સર્ગ છઠો.

સત્તાહશાંતી.

આગળ આપણે કહી ગયા છીએ કે ર-
માયસેન પ્રેમાંકુરમાં સોબાયો હતો પોતાના કા-
ર્યમાંથી મુક્ત થયા પછી વિચારસાગરમાં તરતો
તરતો પોતાની છાવણીએ આવ્યો આ સમયે
તેનું અંતઃકરણ નીરસાહી થઈ ગયું હતું પો-
તાની પાસે સધળા ભસ્કરને જોત્રાવી કહેવા લા-
ગ્યો કે “આજે આપણે યુદ્ધ મુહુર્ત કરવાનું છે
માટે સર્વે જાણાએ પોતાના આયુધ સહીત ત-
ત્પર રહેવું. ને પોતાનો ક્ષત્રી ધર્મ સંભાળી
યુદ્ધ કરવું, યુદ્ધમાં લડતાં કદાપી આ ક્ષત્ર્ય જા-
ણુર દેહ પડશે તો તેને સ્વર્ગ પ્રાપ્ત થશે ને જો
નિજય પામીશું તો આપણી અને આપણા રા-
જાની અક્ષય કીર્તી લોકોમાં ગવાશે માટે તમારે
ખંનને તરફ લાભ છે માટે સર્વેએ ઇશ્વરપર દ્રઢ
વિશ્વાસ રાખી પોતાનું સૌર્યત્વ ગતાવતું. કદાપી
કોઈ માણસ કાયર થઈને રણભુમીમાંથી નાશશે.

ખાત ખડી અને પેટ હોદા. ૪૧

તો મારા હસ્તથી તેનું મુસ્તક છેદન કરીશ. આવી રીતે અનેક પ્રકારના સંગ્રામને લગતા બોધ આપી પોતે પોતાના સ્થાનમાં પોતાનાં આયુધ સંઘવાને માટે ગયો.” રમણસેને આવાં સૈન્યનાં વાક્ય કહ્યાં તો પણ કેટલાક માણસો ચંદ્રસેનના હસ્તરની અગણીત સંખ્યા, તેની શ્વપુર્વ તીક્ષ્ણ બુદ્ધી બાહુબળનો પ્રતાપ અને યુદ્ધ કળાની આતુર્યતાથી તેની સામે લડવા ને નારાજ હતા રમણસેન પણ લઢાઇતા કામમાં ઝોહો ન હતો ? તે પણ દીર્ઘ દ્રષ્ટી વાળો મહા બુદ્ધીવાન અને બહાદુર પુરૂષ હતો. સંગ્રામમાં લુચ્ચાઇ કેવી રીતે કરવી અને ક્ષત્રીઓને ધટીત માન્ય કેવી રીતે આપવું તે આ તરણ યોધો સારી રીતે જાણતો હતો. રમણસેન પોતે વસ્ત્રાયુધ ધારણ કરી સંગ્રામમાં જવાને વિચાર કરે છે તેવામાં એક અનુચરે આવી કહ્યું “કે સેનાધીપતીનો જય થયો.” મહારાજ ચંદ્રસેન આપણને મળવા આવે છે આ સાંભળી આપણો ગ્રેય નાયક ધણેજ આશ્ચર્ય પામ્યો અને પ્રતાપી રાજાને સન્માન આપવાને દોડ્યો.

૪૨ ખાત બડી અને પેટ છોટા.

ગાહારાજ અંદ્રસેને કેટલીક વાર આગ તે-
મ નીહાળીને કહ્યું કે, “તરણુચુનક આપના અ-
પૂર્વ વૈયથી અને તેમજ ખાહુ બળથી હું ધણેજ
આનંદ પામું છું” કેટલીકવાર પછી રગણુસેન
શાંતપણે બોલ્યો;—કૃપા નીધાન ! “આપ મારા
જેવા રક ગાણુસને આટલી બધી ઉપમા આપો
છો તેને હું લાયક નથી.”

અંદ્રસેન—“સેનાધિપતિ તમારી બાલ્યા-
વસ્થાથીજ તમારા સદગુણની પ્રશંસા મેં ધણીને
મોઢે સાંભળી છે હું તમારી સાથે યુદ્ધ કરવાને અહા-
તો નથી. પણ હું વીરપ્રવર અનાતિ યુક્ત પુરૂષને
નિતીમાં લાવવો એજ ખરો ક્ષત્રી ધર્મ છે. ન્યાય
ધર્મ પ્રવર્ત્તાવવાને માટે અનેક યુક્તીપ્રયુક્તી ક-
રવી પડે એ કંઈ અધર્મ કહેવાય નહીં. તમારા
રાજા રાજસીંહને સન્માર્ગે દોરવાને માટે મેં ધ-
ણા ગુપ્ત યત્ન કર્યા અસ્તાં પણ તેને કંઈ સદ-
જ્ઞાન થયું નહીં. માટે સંભ્રામનું આમંત્રણ ક-
રવું પડ્યું.” (પ્રીય વાંચનાર સર્ગ પહેલામાં રા-
ત્રીયે જે યોગી રૂપે જે પુરૂષ આગ્યો હતો તે

મહારાજ અંદરેન હતો.)

રમણસેન—કૃપાનાથ ! “આપનું કહેવું સ્તુતીપાત્ર છે અને આપની કિર્તી અપુર્વ છે. ને જ્યાં સુધી આપ જોવા મહાન ધર્મજી પુરુષોના હસ્તમાં તરવાર ણીરાજે છે ત્યાં સુધી દેશમાં અન્યાય અને અધાર્મિક પણું જરા પણ પ્રવેશ કરે તેમ નથી.”

અંદરેન આ સાંભળી ધણો હારીત યદને જોહ્મો-સેનાધિપતી તમારું નામ શું, ને તમારી લઘુ વય હોવા છતાં આટલી બધી ધૈર્યતા અને શૌર્યતા ક્યાંથી.”

રમણસેન—“મહારાજ ધીરાજ મારું નામ રમણસેન છે અને હું ક્ષત્રી તનય છું અને મારા પિતાનું નામ અભયસેન છે.”

અંદરેન—“હે પ્રીય આજે મેં તમોને ધણો દિવસે જોયા. તમારા પીતાએ મારા રાજ્યમાં રહીને ધણી સારી રીતે મારી સેવા બાળવી છે જ્યારથી મેં તમોને જોયા ત્યારથીજ તમારા વિશે ધણા તર્ક નિર્તક મને થતા હતા.”

૪૪ ખાત ખડી અને પેટ છોટા.

આ સાંભળી રમણસેન નિનય પૂર્વક બોલ્યો
 “પિતા તુલ્ય આપની સામે લડવાને મેં તરત્તાર
 ધારણ કરી ઓગતે બેઠે યુક્ત લાગે છે. આપની
 સામે યુદ્ધ કરવું, એ મારા પિતા સામે યુદ્ધ કર્યા
 બરોબર છે એક દિવસે મારી માતૃશ્રી પણ આ-
 પના પરોપકાર પણા વિષે કહેતી હતી ખરી, પ-
 રંતું સ્વદેશાભીમાન અને રાજ્ય સેવા બળવવા
 ક્ષત્રીધર્મ અનુસારે કરેલાં કૃત્યન્ત ક્ષમા કરો અને
 આપ દિર્ઘ કાળ સુધી જીવો ને મારા જેવા રંકવું
 પરીપાલન કરો.”

આ સાંભળી ચંદ્રસેન બોલ્યો;—“હે ક્ષત્રી
 કુળદીપક તું તારા ખીતા જેવો કીર્તીમાન થા,
 અને તારા ધારેલા સંકલ્પ પરીપૂર્ણ થાઓ.”

રમણસેન જરા રમીત વદને બોલ્યો—“પિ-
 તાતુલ્ય હાત્રમાં પરાધીન છું. તોપણ જ્યાં સુધી
 આ સૃષ્ટિમાં મારું અસ્તીત્વપાણું છે; ત્યાંવગી હું
 આપની સામે કદાપી યુદ્ધ કરીશ નહી. ને આપની
 પતિત્ર સેવા બળવવાને બનતો યત્ન કરીશ.”

ચંદ્રસેન—“હે રમણસેન !” હવે થોડા

ખાત બડી અને પેટ છોટા. ૪૫

દિવસમાં તમારો જાગ્યોદય થશે અને તમે પ-
રાક્રમી ને કીર્તીવંત કહેવાશે. હવે હું તમારી વ-
ધારે પ્રશંસા કરવાને ઇચ્છતો નથી. અને હાલમાં
તમે અહીં રહો.” ચંદ્રસેને મનમાં વિચાર કર્યો
કે, માફ જીવન મારી એકની એક જે પ્રીયપુત્રી
કુસુમચંદ્રિકા છે. તેનો લગ્ન સંબંધ આ પુરુષ
સાથે કર્યો હોય, તો ધણું સારું કારણ કે શાસ્ત્રમાં
કહેલું છે કે;—

॥ શ્લોક. ॥

કુલંચશીલંચસનાથતાચ

વિદ્યાચવિતંચવપુર્વયશ્ચ

एतान्गुणान्सप्तविचिन्त्यदेया

कन्याबुधैःशेषमचिन्तनीयम् ॥ ૧ ॥

અર્થ—બુદ્ધિમાન માણસે લગ્ન સંબંધ
માટે કુળ, આલ, ઓથ, વિદ્યા, પૈસો, ઉમર
અને શરીર આ સાત ગુણ વાળો વર મળે તો
કન્યાદાન આપવું તે નીયમાનુસાર રમણસેન પણ
સકળગુણ સંપન્ન છે માટે પુત્રીનો સંબંધ એ-

૪૬ ખાત ખડી અને પેટ છોટા.

ની સાથેજ કરવો એવો મનમાં દૃઢ નિશ્ચય કરી પોતે પોતાની રાજ્યધાની તરફ આદ્યો ગયો.

૫૪ સર્ગ સમાપ્ત.

સર્ગ સાતમો.

મંગળ.

આગળ આપણે કહી ગયા છીએ કે પેલી તરણુ બાળિકા દુઃખસાગરમાં પોતાના દિન વ્યતીત કરતી હતી. અને પોતાનો ધારણો પ્રીય ન મળવાથી તરૂં દધીના તારૂંક તરંગમાં તરતી હતી. અને વરસાદની માફક પોતાના પ્રાણપતીને જોવાની ઇચ્છા ધરાવતી હતી. આવી રીતે આશામાંને આશામાં દિવસ ગયો. રાત્રી ગઈ, અઠવાડીઉં ગયું તદ્દપી આ બાળિકાની મનકામના પરીપૂર્ણ થઈ નહીં. તેથી ઘણી વ્યાકુળીત થઈ. એક સમયે ફરતી ફરતી આ તરણુ યુવતી પોતાના એક સુંદર બગીચામાં ગઈ. જ્યાં કેટલાંક સુસ્વરથી ગાનારાં પક્ષીઓ પણ કંબોલ

કરી રહ્યાં હતાં. ચારે પાસે ધ્રુવારા ઉડી રહ્યા હતા. નાના પ્રકારની વનસ્પતી ખીલી રહી હતી. નાના પ્રકારનાં પુષ્પો જેવાં કે મોગરો, ગુલાબ, ચંપો, ચંમેલી, જુદાં, જાય, વગેરેથી બગીચાની શોભા વિચિત્ર પ્રકારની દેખાતી હતી. ને તેમાંથી મંદ મંદ પવન વડે ઉત્તમ સુગંધી પ્રસરતી હતી. આ જોઇને માણસ માત્રનું મન આનંદ પામ્યા વીના રહે નહીં. તે પશુ આ સમય કુસુમચંદ્રીકાને અપ્રીય થઇ પડ્યો. શું મારો ધારેલો પ્રીય હું મેળવીશ! અને તે યુવક મને મળશે એજ વિચારો તેના હૃદયમાં ઉછળતા હતા. દીર્ઘ નીશ્વાસ નાંખી પોતાના ગાલપર હસ્ત નાંખી ધીમે ધીમે અશ્રુપાત કરવા લાગી. તે કંઈ કંપીત સ્વરે બોલી “હૃદયેશ ક્યાં મળશે અને ધારેલા સંકલ્પ ક્યારે પુરા કરશે.” આવી રીતે વિચાર કરતી બાળીકા શોક તરંગમાં ડુબવા લાગી. આકુળ વ્યાકુળ બનેલી આ યુવતી ગંગન મંડળ નીરીક્ષણ કરતી અને પક્ષીઓના મધુર સ્વરને ધીમાર આપતી સાંજનો સમય હો-

૪૮ બાત બડી અને પેટ ઊઠા.

વાથી આ સવળું છોડી દઇ પશુ પતીના દર્શન-
નાથે શીવાલય તરફ ચાલી. રજની ગર્ભસ્થાનમાં
આવી હતી. ભુ મંડળે અંધકારનો પડદો ઓ-
ઢ્યો હતો. કંઈક સ્થળે પવન લેવાને માટે દંપતી
વર્ગ બેઠેલો હતો. પવન મંદમંદ વાતો હતો. અને
મધુકરો ગુંગર કરી રહ્યા હતા તે જોઈ આ
ખાળીકા ખેલી “હત બાગીની તું આ જાવમાં
આવું સુખ ક્યારે જોઈશ.” આવાં વીરહ વાક્ય
જોલતી મહાદેવનાં દર્શન કરવા ગઈ અને પોતાના
કામળ દ્વીદસ્ત જોડી શીવસ્તુતી કરવા લાગી.

લલિતવૃત.

સુણો પ્રભુ હવે અલ્પ પ્રાર્થના,

પુરણ તો કરો ઉર કામના;

અધીક સોહ છે ઉરમાં પ્રભુ,

દુખ સહુ હરો પ્રેમથી વિભુ. ૧

પીયુજ પ્રેમમાં ઘેલી હું થઈ,

સુધ પુષ્પ સહુ વીસરી ગઈ;

પીયુ વીના મને પ્રીય કો નથી,

સુખ થકી કહું શું હવે કથી. ૨

બાત બડી અને પેદ છોડા. ૪૬

ગન પ્રીયે મળ્યે દુઃખ સૌ જશે,
અધીક હર્વથી સુખ તો થશે;
કૃપાનિધાન છે ઇશ સર્વદા,
ગરીબ જાળની ટાળો આપદા. ૩

પ્રેમ કેવી વસ્તુ છે. એ તે કંઈ જલ્દ છે,
કે અન્ય વસ્તુ છે. એને કોણ વાને છે. કોણ
પાણી પાય છે, કોણ રક્ષણ કરે છે. તોપણ ની-
રંતર કેવો ઉછળે છે એક વાર જોયેલા પુરુષને
પુનઃ ફરીથી મેળવે. એ કેટલું બધું દુર્લભ છે.
વિશ્વંભર! એક વાર ઇચ્છેલ પુરુષ ફરીથી મેળ-
વવા દે. પછીથી તું મારા કર્મ પર વિચાર કરજે
આવી રીતે વિચાર કરતી હતી. તેવામાં ઇશ્વરે-
ચ્છાથી આપણો અંધનાયક પણ લશ્કર સહીત
તથા સર્વ દગામથી મહાદેવનાં દરશણ કરવા
આવી પહોંચ્યો. લશ્કરને આવતું જોઈ આ કુ-
લીન જાણીકા મહાદેવના દેવળમાંથી નીકળી અ-
ગાસીના ધાળામાં ગઈ. ને ત્યાં જઈ લશ્કર ત-
રફ જોવા લાગી તો તેમાં પોતાના પ્રાણપ્રીયને
મુશોળીત વસ્ત્રાલંકાર સહીત જોયો. જોયી તે ધ-

૫૦ બાત બડી અને પેઠ છારા.

શી ખુશી યમ બોલી, “હે અનર અમર અવી-
નાશી પ્રભુ તું અમો જાનેનો કંપતી વર્ગ કરજો”
આટલું બોલી તેણે ધર તરફ પ્રયાણ કર્યું ને ઘેર
જઈ અતી હર્ષયુક્ત પોતાની માતાને લગ્ન સં-
બંધી નવા સમાચાર કહેવા લાગી, કે માથ
આજે મેં એક નવીન પુરૂષ મહાદેવના દેવાલ-
યમાં જોયો કે જે શીતાલયમાં પશુપતીનાં દરશણ
કરવા પોતાના સર્વ લશ્કર સહીત આવેલો હતો.
તેનેજ હું મારા આંતઃકરણથી વરી ચુકેલી છું.
માટે તેની સાથે મારું લગ્ન કરવાને મારા પી-
તાજીને કહો.

“કેવી શરમની વાત છે કે આવી રીતે પોતે
બીન પરીક્ષાએ તેમજ બીન માહિતીએ એકદમ
પોતે પોતાના મનની આંદર તેનું સ્વરૂપ જોઈનેજ
પોતાના મન સાથે તેને પોતાનો પ્રીય ધાર્યો.”

કામાતુરાણાંનભયંનિલજ્જા

અર્થાતુરાણાંનસજ્જનોનબંધુ

ચિન્તાતુરાણાંનમુરવંનનિદ્રા

બાત બધી અને પેટ છોટા. ૫૨

શુધાતુરાણાંનબલંનતેજઃ

અર્થ—જે માણસ કાંમી છે. તેને લજ્જાનો ભય નથી. અર્થ મનુષ્ય બાંધુ તેમજ સજ્જનને પણ માણસો નથી. તે પોતાનો અર્થ સાધવામાં તત્પર રહે છે. ચીંતા યુક્ત માણસ છે તેને સુખ તેમ નીદ્રા નથી. ને ભુખ્યો છે. તેને બળ તેમ તેજ નથી.

“ઓહો આ વાક્ય યથાર્થ છે તોપણ દરેક સુઘ્ન સ્ત્રી પુરુષોએ પારકી સ્ત્રી તેમજ પારકા પુરુષ તરફ કદી કુદ્રષ્ટી એ જોવું નહીં. અને તેને માટે કદી પણ મનમાં ક્રોધ પણ વખતે દુષ્ટ વિચાર લાવવો નહીં કારણ કે પારકી સ્ત્રીની અભીક્ષા પાત્રી ધણા માણસો ખુબાર થએલા છે.” જે વાકે.

રક્ષઃપ્રતિર્જનકાત્મજાહરણેનવાલી

તારાપહારવિધિનાસચકીચક્રોડપિ

પાંચાલિકાપ્રથનાન્નિધનંજગામ

તસ્માત્કદાપિપરદારરત્નિકુર્યાત્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—સ્ત્રીતાનું હરણ કરવાથી રાત્રણ તા-

પર ખાત બડી; અને પેઠા છાટા.

રાને હરી લેવાથી વાત્રીને દ્રોપતીને છેડવાથી કી-
ચકે પોતાનો ગ્રાણ્ય ખોયો. માટે કોઈ વખતે પર-
સ્ત્રીમાં પ્રીતી યુક્ત થવું નહીં. વળી નીતીવાન પુ-
રુષે કહેવું છે કે—જેને ઘણું જીવવાની ઇચ્છા
હોય તેણે પર સ્ત્રીનો સંગ ત્યાગ કરવો.

કુસુમચંદ્રીકાની માતાએ પોતાની દીકરી-
ની સર્વ ખીના પોતાના બરથારને વિદીત કરી.
તેથી પોતે પણ કહેવા લાગ્યો કે પુત્રી વયે આ-
વેલી છે. માટે હવે ઘણા દિવસ બેસી રહેવું ન-
હીં. એમ બાણીને મે જે રાજસીંહ તરફથી મારી
સામેયુદ્ધ કરવાને જે પુરુષ આવેલો છે તેની સાથે
આપણી પુત્રીનું લગ્ન કરવાનું ધારે હું હતું તે-
મજ આપણી પ્રીય પુત્રીએ પણ તેને પોતાના મન
સંગાતે પ્રીય ગણ્યો તેથી હું ધણો ખુશ થયો.
હું ને તમે જઈ આપણી કુસુમચંદ્રીકાને કહો કે
કાલે જરૂર લગ્ન મુહુર્ત પુછાવી તેની સાથે તારો
સંબંધ કરીશું. પત્નીની સર્વ ખીના તેણે પોતા-
ની પુત્રીને કહી તેથી તે ધણી હર્ષિત થઈ.

ખાત બડી અને પેટ છોટા. ૫૩

દાહરો.

અંધાને આંખો મળે, મળે બધિરને કાંન;
નિર્ધનને પૈસો મળે, વંઝાને સંતાન. ॥ ૧ ॥

આવી રીતે તેના હૃદયની સ્ત્રીગા રહી નહીં.
પ્રીય વાંચનાર હવે તું લગ્ન પ્રસંગને ગાટે આ-
ગળ વાંચ.

સપ્તમ સર્ગ સમાપ્ત.

સર્ગ આઠમો.

લગ્ન પ્રસંગ.

પ્રાતઃકાળ થયો અને જ્યાં સુર્ય પ્રકાશીત
થયો એટલે રાજ્યે પોતાના સર્વ જ્યોતીષ શાસ્ત્રી-
ઓને બેગા કર્યા. અને મહારાજ્યવંદ્રસેને હાથ
બેડીને નર્મતા પૂર્વક પૂંછ્યું કે “મારી પ્રીય પુત્રી
કુસુમચંદ્રિકાનું લગ્ન કનકપુરીના રાજા રાજસીં-
હના સેનાધીપતી રંગણસેનની સાથે કરવાનું છે ને
હાલમાં તેઓ અત્રે આવેલ છે ગાટે લગ્નનું શુ-
ભ મુહૂર્ત આગો કે જોયી હું લગ્નની સર્વ સ્ત્રી-

૫૪ ખાત બડી અને પેટ છોટા.

મથી તત્પર કરું.” આ સાંભળી સર્વ જોશીઓ જોતીષ જોવાને મંડી ગયા. અને સર્વે એ એક મત કરી કહ્યું કે આજથી આઠમે દિવસે જોટલે વૈશાખ સુદ તૃતીયાને રોજ સર્વોત્તમ મુહુર્ત છે. ગાટે તે દિવસે આપે કન્યાદાન આપવું. આ સાંભળી રાજા તેમજ સર્વે સભા ધણી હર્ષીત થઇને જોશી લોકોને યોગ્ય સીરપાન આપી પિદાય કીધા. મહારાજા ચંદ્રસેને પોતાના નથને અનેક પ્રકારના રંગોથી સુશોભીત કર્યું, ને રાજદ્વાર આગળ પત્તરંગી પતાકા કદલીના સ્થંભ સુવર્ણગય કળસ વીગેરે જોડવી દીધા. અનેક પ્રકારના પત્તરંગી ચીનાઇ ખાનાથી આ જગા ધણીજ દેદીપ્યમાન દેખાતી હતી. મહારાજા ચંદ્રસેને સર્વે આત્મ વર્મને તેમજ મીત્ર મંડળને આ મંગળમય ખીનાની કુમકુમ પત્રીકા મોકલી.

આ મંગળમય વાર્તા આખા નથમાં ફેલાઇ ગઇ અને જ્યજ્યકારના નાદ થવા લાગ્યા. મહારાજા ચંદ્રસેને અક્ષય તૃતીયાને રોજ પોતાની પ્રીય પુત્રીનું લગ્ન આપણા અથ નાયક સાથે

આત બડી અને પેટ છોટા. ૫૫

કીકું. અને કન્યા દાનમાં પોતે કેટલાક હસ્તી, અશ્વ, આગ, અને અનેક પ્રકારના ઉત્તર વસ્ત્રા-લંકાર આપ્યાં, આજથી આપણા ગ્રંથ નાયકનો પરી પૂર્ણ ભાગ્યોદય થયો. રમાણુસેનનું ગાન્ય દી-ન પ્રતીદીન વધવા લાગ્યું ને પોતે કુસુમ ચંદ્રી-કા સાથે અનેક પ્રકારના ભોગ વિલાસ* ભોગવ-વા લાગ્યો કહેવત છે કે.

દોહરો.

સુખમાં સોની સાંભરે, દુઃખે સાંભરે રાગ;

દુઃખમાં માતા સાંભરે, સુખમાં સ્ત્રીનું નામ. ૧

આ પ્રમાણે સુખમાં લુપ્ત થઈને પોતાની માતાનું નામ પણ વિસરી ગયો. કેટલાક દિવસ આ પ્રમાણે સુખમાં નિર્ગમન કર્યા પછી એક દિવસે તેને પોતાની માતૃશ્રી તેમજ રાજા રાજ-સીંહ યાદ આવ્યાં. જેથી તેનું મુખમંડળ તદન શીકું થઈ ગયું. અને મનમાં સન્તાપ કરવા લાગ્યો કે ધણા દિવસથી મારે મારી માતૃશ્રીનો તથા રાજસીંહનો વિયોગ પડ્યો છે તેથી કરીને તેઓ અનેક પ્રકારનાં દુઃખ વેડતાં હશે. આવી

પડ઼ બાત બ઼ડી અને ચેટ છોડા.

રાતે વિચાર કરે છે એટલામાં કુસુમચંદ્રિકા આ-
વા પહોંચી, તેણે પોતાના પ્રાણપતીને ઉદાસી
બેઠ પૂછયું ? સ્વામીનાથ ! “આજે આપ ધણી
ચીંતામાં છો એમ મને માત્રમ પડે છે તેનું
કારણ શું છે તે મને દર્શાવો. ” રમણસેન
રમીતનદને ખોલ્યો કે;—“ પ્રીયા કંઈ નહીં. પણ
આજે મને મારી માતૃશ્રી તેમજ મારા રાજા રા-
જસીંહનો વિયોગ યાદ આવેલો છે તેથી કરીને
હું ધણોજ દિવંગીર છું. માટે મારે હવે મારા
ધર તરફ પ્રયાણ કરવું બેઠંએ બે તમારી ખુ-
શી હાલ ત્યાં આવવા ન હોય તો સુખેથી અહીં-
આં રહો.” આ સાંભળી કુસુમચંદ્રિકા ખેત્રી કે—

શ્લોક.

ભર્તાહિપરમંનાર્યાભૂષણંભૂમણૈર્વિના

एषाविरहितातेनशोभनापिनशोभना॥૧॥

અર્થ—સ્ત્રીઓને આભુષણ ન હોય તો પણ તેનું
આભુષણ પતીજ છે. સ્ત્રી આભુષણ યુક્ત હોય
પણ પતી રહીત હોય તો શોભતી નથી.

વળી— દાહરો.

ધનહિન હોય ધરનો ધણી,

પીના હોય પૃથ્વી પતી;

પણ સ્ત્રી તે શોભે સાસરે,

શામળ કહે તે તો સતી.

તેથી હું તો આપની સાથેજ આવીશ. આ સાંભળી રમણસેન ધણોજ ખુશી થયો, અને કુસુમંદ્રિકા પોતાનાં માત પીતાની આજ્ઞા લેવા સારૂ ગઈ, અને જ્યાં પોતાના માત પીતા એકાંત સ્થળે બેઠેલાં છે ત્યાં આવી જાણે પોતાની માતુશ્રીને વધામણો ખાવા આવી ન હોય તેમ અતી દુર્પાત વદને બોલી. “માતુશ્રી આજે મને મારા પતિએ પોતાની માતુશ્રી તરફ જવા ફગાવ્યું છે માટે તમે મને રખ આપો કે જેથી તેમના મન ને ધણો દુર્ષ પ્રાપ્ત થાય.” આ સાંભળી તેની માતુશ્રી બોલી કે તું આગ એક દગ જવાનું કહે છે તેથી હું ધણી દીવંગીર છું પણ શું કરું લાચાર કહેવું છે કે—અર્થાહિકન્યાપરકીયૈવ આ પ્રમાણે પોતે વિચાર કરીને કહ્યું કે જ

૫૮ બાત બઢી અને પેટ છોટા.

તારા પતિને કહે કે કાલે તમને જવાને રમ્મ
આપીશું માટે મારી પ્રીય પુત્રી કાલે જરૂર તારે
સાસરે જશે. પુત્રીના ગયા બાદ કુસુમચંદ્રિકાની
માતાએ પોતાના પ્રીય પતીને પોતાની દીકરી-
ની સર્વ બીના વિદીત કરી. એટલે તેણે કહ્યું
કે કાલે આપણે તેમને જવાની આજ્ઞા આ-
પીશું. આ પ્રમાણે પોતાની માતૃશ્રી તરફથી
જવાની આજ્ઞા મળી તેની ખુશાલીનીબીના કુ-
સુમચંદ્રિકા પોતાના પ્રીયપતી રમણસેનને કહેવા
લાગી કે “કાલે આપણે જરૂર જઈશું.” આ સાં-
ભળી રમણસેન ઘણો ખુશ થયો ને પોતાના
મન સાથે કહેવા લાગ્યો કે કાલે જરૂર અહીંથી
જઈ મારી માતૃશ્રી તથા રામરાજસીંહને મળી
તેમને ખુશી કરીશ. આવી રીતે વિચાર કરી પો-
તાની પ્રીયા સાથે સુખાસના રૂઢ થયો સવાર થઈ
એટલે પોતે પોતાની પત્ની સહીત જવાની તૈ-
યારી કરી. ગહારાજ ચંદ્રસેને પોતાના લશ્કરમાંથી
કેટલુંક લશ્કર, હસ્તી, અશ્વ વીગેરે આવી મોટી
ખુશાલી સાથે વિદાયગીરી આપી. આ સમયે

બાત બડી અને પેટ છોડા. ૫૨

કુંબુગચદ્રિકાની માતાએ પોતાની દિકરીને છા-
તા સાથે ચાંપી નીચે પ્રમાણે બોધ આપે છે.

भर्तादेवोगुरुभर्ताधर्मतीर्थव्रतानिच

तस्मात्सर्वपरित्यज्यपतिमेकंभजेत्सती॥१॥

અર્થ — સ્ત્રીઓને પતીજ દેવ. ગુરુ પોષણકર્તા. ધર્મ,
તીર્થ, તથા વ્રત રૂપ છે માટે સર્વ છોડી સ્વા-
મીનીજ સેવા કરવી.

પતી જ્યારે ધરમાં આવે ત્યારે ઉઠીને
તેનું સન્માન કરવું, દાસીની પેઠે તેની સેવા કર-
વી, તેના સુતા પછી સુવું, અને તેના પહેલાં
ઉઠવું પરપુરુષની સાથે ક્રોધપણ સમયે બાપણ
કરવું નહીં જ્યારે પતી પરદેશ જાય ત્યારે પો-
તાના ધર સીંચાય અન્ય ઘેર જવું નહીં સરસ
વસ્ત્રાલંકાર ધારણ કરવા નહીં. ને શુદ્ધ અંતઃક-
રણથી ઇશ્વર ભક્તીમાં પોતાના દિવસો ગુજારવા
વળી—

॥ श्लोक ॥

कार्येषुमंत्रि करणेषुदासी

स्नेहेषुमाता शयनेषुरंभा

૬૦ બાત બડી અને પેટ છોટા.

ધર્મેષુસાહ્યા ક્ષમયાધારિત્રી

ષટ્ગુણયુક્તા તિવહધર્મપત્નિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—[વિચાર કરવામાં પ્રધાનનું કામ કરે છે, સેવા કરવામાં દાસીની માફક તનદેહ કામ કરે છે માતા જેવો પોતાના પુત્ર પ્રત્યે પ્રેમ રાખે છે તેવો પ્રેમપતિ પ્રત્યે રાખે છે શયન વખતે તો રંભા જેવું ધર્મના કાર્ય કરવામાં પતીને સાહ્ય આપે છે ને ક્ષમા ધારણ કરે છે આવી ષટ્ ગુણવાળી પત્નીને વિધવાન માણુએ એ ધર્મ પત્ની કહેલી છે. માટે તું પણ સદાચરણથીજ ચાલજે. વળી કહેણું છે કે—

તદાનૈઃશુદ્ધતેનારીનોપવાસશતૈરપિ

નતીર્થસેવયાતદ્વત્તર્તુઃપાદોદકૈર્યથા ॥ ૧ ॥

અર્થ—પોતાના સ્વામીના પગ પચાલીને પાણી પીને સ્ત્રી જેટલી પવિત્ર થાય છે તેટલી દાન-તીર્થ-અપવાસ વગેરે કાધારી થતી નથી માટે પતી એજ સ્ત્રીનું પરમ દૈવત છે એમ ગણી તું તારા પતીથી કદી વિરક્ત ચાલીશ નહીં.

ખાત બડી અને પેટ છોટા. ૬૨

આપણો અંધનાથક ગહારાગ્ન ચંદ્રસેનની
દીકરી કુસુમચંદ્રિકા તેમજ લશ્કર સહિત પો-
તાની માતૃશ્રી તેમજ રાગ્ન રાજસીંહના તરફ અ-
તી હર્ષિત થઇ આવતો હતો. પ્રીય વાંચનાર હવે
તું રાગ્ન રાજસીંહ તરફ તથા રંગણસેનની મા-
તૃશ્રી તરફ તારું મન દોડાવ.

અષ્ટમ સર્ગ સમાપ્ત.

સર્ગ નવમો

રાજ્યાભીષેક.

ગિચારો રાજસીંહ પોતાનો શુરવીર યોદ્ધો
ધણુ દિવસ થયા તોપણ ગહારાગ્ન ચંદ્રસેન
તરફથી લઠાઇના કંઇ પણ સમાચાર લાગ્યો ન-
હો તેથી દિલ્લીનીર થઇ વિચાર કરે છે કે જો ક-
રીથી કોઇ રાગ્ન અહીં આવતો મારી ધણુ ખ-
રાળી થાય કારણ કે હાલમાં પુરતુ લશ્કર પણ
નથી બચી મારા રાજની અંદર રંગણસેન જેવો
બહાદુર અને હિંમતવાન યોદ્ધો જીતે કોઇ પણ

૬૨ બાત બડી અને પેટ છોટા.

નથી આવી રીતે સમાની અંદર વિચાર કરે છે એટલામાં કોઇ અનુચરે લશ્કરની ધામ ધુમ જોઇ ધણેજ ચીંતાતુર થઇ દોડતો દોડતો રાજ્ય સમામાં આવી પહોંચ્યો. જ્યાં સભા બરીને રાજા રાજસીંહ બેઠેલો છે ત્યાં આવીને બોલ્યો કે “મહારાજ રાજસીંહ આપણા રાજ્યપર કોઇ મહાન બળવાન રાજા લશ્કર સહીત લઢવાને ગાટે આવે છે.” આ સાંભળતાં વારમાંજ રાજાની મુખાકૃતી સ્તબ્ધ બની ગઇ. અને જોમ કદલીપર વીજળી પડે તેમ થઇ ગયું અને સમામાં કહેવા લાગ્યો કે આ મહાન રાજા જે લશ્કર સહીત આવે છે તેની સામે લઢવાને સાફ જન્ય એવો કોઇ બહાદુર પુરુષ નથી. જો આ સમયે મારો શુરવીર થોડો રમણમેન હોત તો પોતે લઢાઇને સાફ જીત અને મને સુખી કરત” આવી રીતે રાજસીંહ અનેક પ્રકારની સમામાં દિલ્લગીરી બતાવી છેવટે એવો દરાવ કર્યો કે જે મહાન રાજા લઢાઇ સાફ આવે છે તેની પાસે અનેક પ્રકારની માફી માગી સુખી થવું. એમ ધારી પોતે સાદો પો-

ખાત બડી અને પેટ છોટા. ૬૩

શાક પેહેરી આપણા અંથનાયક તરફ આવવાને તૈયારી કરે છે એટલામાં રમણસેનના તરફથી શુભ સમાચાર ગળ્યા તેથી પોતે ઘણાજ હર્ષીત થઇ સર્વ કારભારી મંડળ અને સુઘ સમાસદો સહીત વાજતેગાજતે મોટી ધામધુમથી આપણા અંથ નાયક તરફ આહ્વે. જ્યારે રમણસેને જાણ્યું કે રાજસીંહ મારી મુલાકાત માટે આવે છે ત્યારે પોતે હસ્તીપરથી નીચે ઉતરી રાજસીંહની સામે ગયો ને પગે પડી કહ્યું કે “કૃપાનીધાન આપની કૃપાથી મારે મહારાજ અંદ્રસેન સાથે સલાહ થઇ. તમા તેમની પ્રીય પુત્રીનું લગ્ન મારી સાથે કરી મને અનેક પ્રકારનાં વસ્ત્રાલંકાર આપી મોટી કૃપા કીધો છે.” આ સાંભળતાં વારમાંજ રાજસીંહને હર્ષનાં આંસુ આવ્યાં અને સમાસદોમાં જ્યજ્યકારના પોકારો થઇ રહ્યા. આ વખતે રાજસીંહે વીચાર્યું કે મારાથી મહાન વૃ-પતીએ જ્યારે પોતાની પુત્રીનું લગ્ન રમણસેન સાથે કરાધું તો પછી હું મારી પુત્રી લગ્ન તેની સાથે કરું તેમાં કંઈ નવાઇ કહેવાય નહીં. આવી

૬૪ બાત બડી અને પેટ છોટા.

રીતે ગન સાથે નક્કો કરી સર્વજનો એ રાજ સ-
ભા તરફ ગગન કીધું. રમણસેન મદારાજન ચં-
દ્રસેનની દીકરી કુસુમચંદ્રિકા પરણી લાવ્યો
એવું જ્યારે તેની માતૃશ્રીના જાણવામાં આવ્યું
ત્યારે તેના હર્ષનો પાર રહ્યો નહીં રામરાજ-
સીંદે પણ પોતાની પુત્રી કુસુમાવત્રીનું શુભ લ-
ગ્ન મોટી ધામધુમથી આપણા અંથ નાયક સાથે
કાઢું ને કન્યાદાન માં પોતાને પુત્રની પ્રાપ્તિ ન
હોવાથી તથા વૃદ્ધા વસ્થા હોવાથી પોતાનું સરવ-
સ્વ રાજ્યગાદી રમણસેનને સ્વાધીન કર્યું આજથી
આપણા અંથનાયકના નામની દુવાઈ ફેરવી જે
વખતે રમણસેનને પદાભીષેક કરે છે તે વખતે
રાજ્ય ગુરૂ આવી અનેક પ્રકારના બોધ દેશે.

આજ્ઞાકીર્તિઃપાલનંબ્રાહ્મણાનાં

દાનંભોગોભિત્રસંરક્ષણંચ

યેષામેતેષઙ્ગુણાનપ્રવૃતા

કોઽર્પસ્તેષાંપાર્થિવોપાશ્રયેણ ॥૧॥

આના કીર્તી બ્રાહ્મણનું પાલન. સરપાત્રને

બાત બડી અને પેટ છોટા. ૬૫

દાન. ભોગ, વિધી વખતે મિત્રનું સંરક્ષણ એ-
ટલા છ ગુણ જે રાજામાં નથી તેને રાજા ગ-
ણવાનું પ્રયોજન નથી અર્થાત છ ગુણ રાજામાં
હોવા જોઈએ.

વળી રાજાએ હમેશાં પ્રજાનું પાલણ યોગ્ય
રીતે કરવું જોઈએ, કંઈ પણ પ્રકારે પ્રજાને સુ-
ખ થાય તેમ હમેશાં યત્ન કરવો જોઈએ લાંચી-
યાને હરાગી માણસને યોગ્યરીતે શિક્ષા કરવી
જોઈએ, પ્રજાનાપર કર વીગેરેના સખ્ત જુલમે
દુર કરવા જોઈએ. પાખંડી અને ખટપટીયા મા-
ણસથી દુર રહેવું. રૈયતને ખરો ઇનસાફ આપી
સુખી કરવી. પ્રજાનું દ્રવ્ય કોઈ પણ ખરાબ ર-
સ્તેથી છીનવી લેવું નહીં. સર્વ મનુષ્ય વર્ગને સ-
માન ગણી પોતાની પ્રજા કેવી રીતે સુખી થશે
તેનો હરનીશ વિચાર કર્યા કરવો. નીરૂઘમી મા-
ણસોને હરેક પ્રકારે ઉઘમે લગાડી પોતાનું રાજ્ય
આગાહ કરવું. પોતાની સંમતીથી કદી ચાલવું
નહી, શીલવૃદ્ધ જ્ઞાનવૃદ્ધ અને વયવૃદ્ધ એ માણ-
સોની સંમતી લેઈ રાજ્ય કાર્યમાર ચલાવવો.

૬૬ ખાત ખડી અને પેટ છાટા.

ઉપરપ્રમાણે જે રાજા વર્તે છે, તે આ ક્ષો-
કમાં અખંડ સુખ ભોગવી પરલોકમાં પણ સુખ
ભોગવે છે. વળી કહ્યું કે.

અહિંસાપરમોધર્મ:

ક્રોધ પણ પ્રાણીની કદી હિંસા કરવી ન-
હી એજ સુખ્ય ધર્મ છે.

શ્લોક.

ધૃતીક્ષમાદમોઽસ્તેયંશૌચમિન્દ્રિયનિગ્રહઃ

ધિર્વિધાસત્યમક્રોધોદશકંધર્મલક્ષણમ્॥૧॥

અર્થ(૧) સર્વ ક્રામમાં ધીરજ રાખવી કાર-
ણ કે ધીરજ વગર ક્રોધ પણ ક્રામ બનતું નથી.

(૨) ક્રોધપણ ગાણમે કચેલા અપરાધની ક્ષ-
મા કરવી (૩) બ્રાહ્મ ઇંદ્રીયોને કષ્ટ આપી બળ-
વાન કરવી. (૪) અયોગ્ય રીતે ક્રોધની વસ્તુ લેવી
નહી. (૫) બહારથી તેગજ અંદરથી શરીર નિ-
ર્મળ રાખવું (૬) અંતરની ઇંદ્રીયોને નિયમમાં
રાખી અયોગ્ય રીતે વર્તવા દેવી નહી (૭) ની-
રંતર બુદ્ધીથી સત્યા સત્યનો નિર્ણય મયાર્થ ક-

ખાત ખડી અને પેટ છોટા. ૬૭

રવો (૮) જે વીધાથી બુદ્ધી વધે તેનું અધ્યયન કરવું (૯) સત્ય પાણું રાખવું (૧૦) ક્રોધનો ત્યાગ કરવો. આદશ ધર્મનાં લક્ષણ છે મારે આ બરોબર રીતે પાળવાં જોઈએ. આવી રીતે અનેક પ્રકારની ઉત્તમ સત્તા હ આપી.

પોતાના પુત્રને અચાનક જાને કુત્સીન કન્યા આ મળી તેમજ રાજ્યપદવી પાંચ્યો તેથી કરીને આપણા અંધનાયકની માતૃશ્રીને તેમજ આપણા અંધનાયકને કેટલો ગંધો હર્ષ પ્રાપ્ત થયો હશે તેનો પ્રીય વાંચનાર તુંજ વિચાર કર.

નવમો સર્ગ સમાપ્ત.

“રમણસેન તું આજથી રાજ્ય થયેલો છે. મારે મહાન પુરુષોના જેવાં આચરણ રાખજે કારણકે કેટલાક માણસને ઇશ્વર ઇચ્છાથી ઉચ્ચ પદવી પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે ઇશ્વરનો ડર ન રાખતાં પોતાની સત્તાનો ગર્વ ધરાવી હજારો મનુષ્યના વ્યાજળી હકને નુકશાન કરે છે તેમ તું કદી કરતો નહીં પ્રીય વાંચનાર જો તું પણ મોટી પદવી

૬૮ બાત બડી અને પેટ છોટા.

એ હોયતો તારા જેવા તેમજ તાજા નીચેના નો-
કરો પર દયા રાખી સત્ય રીતે વરતીવરતાવી,
સુખી થજો. કદી હોદ્દાથી ખુલાઈ જઈ કાઢના હ-
કને તુકશાન પોહોઆડીશ નહી. કદાપી જો તારી
હક્કી રચતી હોય તો તુ પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વર
ઉપર પૂર્ણ રીતે આકીન રાખી સત્ય રીતે આ-
લજો, અને સદાયરણી થઈ કાઢનું ભુંડું ઇચ્છીશ
નહી, કદાપી કાઢ તને તુકશાન કરે તો તે વખતે
ધૈર્યતા રાખી યનતા યત્નોએ કરીને તારા કામમાં
ફોહમંદ થજો આ સૃષ્ટીમાં ઇશ્વરે સુખ અને
દુઃખનું જોડું કીધેલું છે, અને તે દરેક ગનુષ્યને
તેના પુર્વ સંચીત પ્રમાણે ભુક્ત માન કરવું પડે
છે. સુખની અંદર અભીમાન કરવો અને દુઃખમાં
ધૈર્યતા હીન થવું એ ધર્મ વિરુદ્ધ છે ગાટે સદા
ઈશ્વર રમણસાથે ધૈર્યતા રાખી સત્ય માર્ગથી
આલજો જેથી ઇશ્વર તારે બહુ કરશે.”

સત્ય મેવ જયતે.

(પ્રથમ ભાગ સમાપ્ત.)

અગાઉથી આશ્રય આપનાર સદ્ગ્રહસ્થાના નામ.

નામ.	ગામ.	નકલ.
	વસો.	
શ્રીમંત રા. રા. અમીન આળાખદાસ જી.		૨૦૦
વાળાખ ઉર્ફે ભાઉ સાહેબ.		૫
રા. રા. પારેખ અમૃતલાલ ગોકળદાસ.		
	ડાકોર.	
રા. રા. વડીલજીવુ ગાધવદાસ તુળસીદાસ.		૩૫
„ „ „ નાગરદાસ તુળસીદાસ.		૩૦
„ „ „ મોતીલાલ સામળદાસ.		૨૫
„ „ કનીષ્ઠજીવુ રણુજીડદાસ નારણુદાસ.		૨૦
„ „ જાપાલાલ ખેચરભાઈ શેવક.		૨
„ „ નાથાબાઈ રામચંદ્ર શેવક.		૨
„ „ જગનલાલ હરીવલ્લભ બ્રેન્ચરકુલના પહેલા અસીસ્ટન્ટ માસ્તર.		૨
„ „ ગાધવરાવ બાપુજી શાસ્ત્રી ડીપોટી સ્ટેશન માસ્તર.		૧

„	„	નારણજી લક્ષ્મીરામ ઉપાધ્યા	૧
„	„	ઉમેદભાઈ શંકરભાઈ ઈંગ્લીસકુલના હેડમાસ્ટર.	૩
„	„	બાપુરાવ બાકિસાહેબ ઉપાસની.	૧
„	„	નાથાભાઈ દત્તારામદાસ માળી.	૨
„	„	આણંદરાવ ધરમતરાવ કોત્રેકર.	૫
„	„	કેસવજીભાઈ મનસુખ શાહ.	૧

નાપાડ.

રા.	રા.	જમનાંદાસ જોષીભાઈ દેશાઈ.	૫
„	„	કલ્યાણદાસ જેઠાભાઈ. પટેલ.	૧
„	„	રતનચંદ બીખાચંદ.	૧
„	„	નાથાભાઈ કાલીદાસ. પટેલ.	૧
„	„	જીવણજીભાઈ ત્રિભોવનદાસ માસ્ટર.	૧
„	„	ગોરધનદાસ હરગોવનદાસ.	૧
રા.	રા.	છોટાજીભાઈ મુળજીભાઈ.	૧
„	„	જેઠાજીભાઈ જગજીવનદાસ.	૧
„	„	અંગાજીભાઈ રણછોડદાસ.	૧
„	„	કાળીદાસ બાકિભટ.	૧
„	„	ગાંધી ગણેશજીભાઈ સાવત્રીવાળા.	૧

માહકોના નામ.

૭૧

મુખ્યાધ.

રા.	રા.	છગનલાલ માણેકલાલ ચુડાવાળા.	૨
„	„	ગનમોહનદાસ ત્રીભોવનદાસ સરાફ.	૧
„	„	મણીશંકર માહાશંકર ત્રવાડી.	૧
„	„	ઠાકોરદાસ રૂગનાથદાસ સીંગનજર.	૧
„	„	જગનાંદાસ ગોરધનદાસ.	૧
„	„	દયાશંકર કૃપાશંકર ધગડ મીકેની.	
		કલપ્યુપીત.	૧
„	„	ફતેચંદ સાંકળચંદ ટાઇમકીપર.	૧
„	„	વિશ્વનાથ આદીતરામ. એનજીનીયર.	૧
„	„	જીવેરીલાલ વંદરાવનદાસ. ખાદશાહ.	૧
„	„	નાનાભાઈ મોતીરાગ.	૧
„	„	નાનાભાઈ મોતીરાગ.	૧
સેક.		દાદાભાઈ રસ્તમજી ખાટલીખેઈ.	૧
		રટોરકીપર.	૧
		ગોસલા મીઠાધોડાના ડોકર.	૧
		ખાંનવઝીર લોકલ ફંડ સરવીયર.	૧
		અંકસલેર.	
		રામસાહેબ ચંદુલાલ મથુરાંદાસ મુનસફ.	૧

૭૨

માહુકોનામ.

રા. રા. જગજીવનદાસ પરસોતમ.	૧
„ „ લાલભાઈ દયાજીભાઈ પટેલ.	૧
કાંછીઆ હરીભાઈ ગોરધન.	૧
માસ્તર. અણુમીયાં સીદીમીયાં.	૧
બાડલુખ. જીતા કેવલભાઈ.	૧
પટાવાળા. ઇંદુ હનમંતરાવ.	૧
બિલીફ. કુસનાજી દારકુજી.	૧

વડોદરા.

રા. રા. પૂજાભાઈ દવારકાંદાસ. દેસાઈ.	૧
વજ્રપતી. ગયુરભાઈ કલ્યાણદાસ.	૧

સાવલી.

રા. રા. મુળજીભાઈ મોતીલાલ ગજમુદાર.	૧
-----------------------------------	---

દેવગડ બારીઆ.

રા. રા. રેવાશંકર પ્રેમાનંદ. મુળડીદાર.	૧
---------------------------------------	---

જંબુસર.

ખરાદી. ગીરધર અંબાલાલ.	૧
-----------------------	---

ગોધરા.

રા. રા. માણિકલાલ હગનલાલ દેસાઈ.	૧
--------------------------------	---

શ્રી હાકોરમાં આવેા શ્રી રણછોડજીનાં દ-
રસન કરેા અને પુસ્તકના પૈસા ભરેા.

જાહેરખબર.

માનવ સુખોત્તર પ્રકાશ.

અગાઉથી રૂપિઆ બે પાછળથી રૂ૪-૦-૦
જોખરના નાંગનુ બોધકારક પુસ્તક હમારા તર-
ફથી ત્રણસે આહક થએ છપાઈ બહાર પાડવા-
માં આવશે. જેની અંદર માતા, પીતા, તેમજ
બાગનીનુ હેત બતાવે છે, મોતની તેમજ સ્ત્રીની
પરીક્ષા બતાવે છે. અને પૈસા કેવી રીતે સા-
ચવવાથી હિત થાય છે તે વિગરેનો સંપૂર્ણ સ્ત્રી-
તાર બતાવે છે. આ પુસ્તક હમારા જગતકર્તા સ-
માન પીતાજી સામળદાસ કસનદાસની પત્રીત શે-
વામાં અર્પણ કરવામાં આવશે. માટે જેને રાખવું
હોય તેણે પોતાનુ નામ, ઠામ, નકલો સહીત ગરી
બરાવી નીચેને સરનામે લખી મોકલવા કૃપા કરવી.

સુકામ હાકોર. }
ડૅ. મુખીની }
ખાડીમાં. }

જગતશુભેચ્છક.

માણેકલાલ વિ. સામ
બદામ પટેલ.

